



FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XIII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM 35.

2013.



Az Erzsébet szanatórium és a Tibor fürdő
(Városi Helytörténelmi Gyűjtemény)
(1917)



Az Erzsébet szanatórium
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)
(1914)

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Lichtneckert András: A SZÍNHÁZ ÉS A SZÍNJÁTSZÁS ÜGYE A FÜREDI GYÓGYFÜRDŐN 1831 ELŐTT	3
--	---

KÖZLEMÉNYEK

Kositzky Attila: EMLÉKEZÉS PERGEL GYULA FÜREDI REPÜLŐSRE	9
Kellei György: ÜZENETEK ODAÁTRÓL: FODOR ANDRÁS ÉS TÜSKÉS TIBOR	11

OLVASÓINK ÍRTÁK

Szelle Zoltán: AZ ÉREM HARMADIK OLDALA	14
--	----

TALLÓZÓ

Némethné Rácz Lídia: 100 ÉVE ÍRTA A BALATONFÜREDI HÍRLAP	16
--	----

KÖNYVSZEMLE

ÚJ KÖNYVEK	28
------------------	----

EGYESÜLETI HÍREK

EGYESÜLETI ÉLET, KITÜNTETÉSEK, HALÁLOZÁS	29
--	----

Baán Beáta: „A” TIVADAR: EGERVÁRI TIVADAR (1940–2013)	30
---	----

ÚJ SZERZEMÉNYEK

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK ADOMÁNYOZOTT DOKUMENTUMOK (2013)	31
---	----

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XIII. évfolyam 4. szám 35. 2013.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
ELEK MIKLÓS

Szerkesztő bizottság:
BAÁN BEÁTA, ELEK MIKLÓS,
NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA, DR. RÁCZ JÁNOS,
TÓTH GYÖRGYI

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
SZENFNERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként négyszer:
március, június, szeptember, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Baán Beáta népművelő,
Balatonfüred

Kellei György író, újságíró,
Balatonfüred

Kositzky Attila ny. repülő altábornagy,
Balatonfüred

Dr. Lichtneckert András történész,
Veszprém

Némethné Rác Lídia könyvtáros,
ny. gyűjteményvezető,
Balatonfüred

Szelle Zoltán műszaki hajószakértő,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Balatonfüred

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden a Városi Könyvtárban,
a Szent István téri könyvesboltban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Tourinform Irodában és
az Arácsi Népházban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

LICHTNECKERT ANDRÁS

A SZÍNHÁZ ÉS A SZÍNJÁTSZÁS ÜGYE A FÜREDI GYÓGYFÜRDŐN 1831 ELŐTT

A balatonfüredi színjátszás 1831 előtti történetéről kevés írott forrás maradt fenn, azok is szűkszavúak, mégis érdemes faggatni ezeket a forrásokat, különben az a benyomásunk támad, hogy előzmények nélküli a füredi fürdőtelepen az 1810-es évek közepén elkezdődött színjátszás.¹ A történetíró kötelessége a levéltári források felkutatása, de a történelem nem azonosítható a forrásokban megőrzött információkkal, mert az írott források nagy része elpusztult, és a történések nagyobb részéről nem keletkezett, így nem is maradhatott fenn semmilyen dokumentum.

A divatos európai gyógyfürdők közül Karlsbadra, Pyrmontra és Baden-Badenre irigykedve tekintettek a feltörekvő gyógyhelyek, amiatt is, hogy kőszínházaikban színvonalas előadásokat láthatott a közönség. Pyrmontra a hannoveri társulat lépett fel, a karlsbadi színház 1788-as megnyitóján Mozart Figaró házassága című operáját adták elő, Baden-Badenben francia színtársulatok is játszottak egészen a porosz–francia háborúig.² Nem tudni, hogy a karlsbadi színház felépítésének a híre eljutott-e Balatonfüredre, a külföldet megjárt fürdővendégek elhozták-e a híret a Balaton partjára? Oesterreicher József könyvének megjelenésétől (1781) a kamarai igazgatás végéig (1802) fennmaradt dokumentumok azt bizonyítják, hogy a füredi gyógyfürdő irányítói eligazodtak az európai gyógyfürdők világában. A savanyúvíz minőségével és a savanyúvíz befedésével kapcsolatban Spa, Pyrmontra, Selters és Bilin neve fordul elő az iratokban. Oesterreicher 1787. november 16-án készített kolóniafejlesztési tervében a külföldi fürdővárosokra is hivatkozott.³

Az 1780/90-es években Balatonfüred számára színházügyben mégsem a külfölddel, hanem a Pesttel és Budával való kapcsolat vált fontossá. A két városban az 1780-as években fellendült a német színjátszás, és 1790-ben Kelemen László társulatával kezdetét vette a magyar nyelvű színjátszás is. A pesti németeknél a táncmulatságok rendezésénél, a kocsmákban és a vendégfogadóknál volt egyszerű tánc, bál és álarcosbál (redut), utóbbi tartását Mária Terézia 1772-ben a helytartótanács útján rendeletben szabályozta. A báli szórakozás és a színház az egykorúak felfogásában összekapcsolódott.⁴ Az 1849 előtti Magyarországon nyilvános

rendezvények, pl. álarcosbál, színház tartásához engedélyre, tartási jog megszerzésére volt szükség.

A Balatonfüredre vonatkozó forrásokban is előbb az éneklésről, zenéről, táncról olvashatunk, és csak később jelenik meg a színház. 1777-ben Fejér Antal, Heves és Külső-Szolnok megye táblabírája a Füredi Savanyu Viznek hasznául című versében a vendégek idejét kitöltő zenéről és táncról így írt: „Madarak zengését musika követi, Mellynek majd éj félig soha nints szüneti, Némelly a’ mint szemét álmából fel veti, Már nyugott lábait tánczhoz egyengeti.”

Majd az ebédet követő szokásokról és időtöltésről, az ihletet adó helyről és savanyúvízjáról ír: „Indúlnak a bortúl sok szép köszöntések, Kedvetek ébresztő rendes éneklések, Ezeket követik Musika pengések, Könnyű Iffiaknak a’ Tánczra kelések.” „Van ki ebéd után ragadgya flautáját, Mesterséggel fújja kedvesebb nótáját, Emez Orpheusként pengeti hárfáját, Készíti fejér nép éneklésre száját. Vélhetnéd e’ helyet musák Lakásának, Mert egész nap vége nints vigasságnak, A’ savanyú forrást Pegasus kútyának, Melynek italából jó versek folynának.”⁵

A füredi fürdőtelepen 1817-től zsidó bálakat is lehetett tartani. A zsidóság körében is népszerű füredi gyógyfürdő az izraelita felekezetű vendégek aránya 1821–1838 között évi átlagban meghaladta az egyötödöt (21,7 százalék). Elszállásolásuk, étkeztetésük körülményei és szórakozási lehetőségeik is javultak a Ferderber-féle telken 1816–1817-ben felépített zsidó traktérházban. A tihanyi uradalom Glück Filep, Glück Jakab és Kapl Benedek pesti zsidó kereskedőkkel már 1816. augusztus 4-én megkötötte a bérleti szerződést, amelyben a „zsidó traktérságon” (szállás-, étel- és italadás) kívül biztosította számukra a zsidó báltartás jogát is.⁶

A polgári állásukban oly komoly vendégek a fürdőhelyeken magukat kipihelve felszabadultak, és nem állt távol tőlük a játék, mókázás, gyerekes csínytevés. Ilyen hangulatban és környezetben írhatta gr. Széchenyi Ferenc azt a levelét, amelyben a füredi községbe való felvételét kérte. Fraknói Vilmos, Széchenyi Ferenc életrajzírója közölte a levelet, amely szerint az arácsi kastélyba való beköltözés után Széchenyi gróf a hitvesével és sógorával részt vettek egy nagy ünnepélyességgel meg-

tartott parasztlakodalomban. Másnap német nyelven folyamodványt intéztek „a füredi savanyúvíz község nagybölcseességű főbírájához, mélytudományú iskolamesteréhez és jegyzőjéhez, becsületes kisbírájához és az egész tisztességes községhez”. Ebben előadták, hogy nagy gyönyörűséget találtak a lakodalmi mulatságban; mivel pedig már régtől fogva tapasztalják, hogy az okos főbíró, az elmés tanító, az ügyes kisbíró vezetése alatt a jó paraszt szomszédok körében minden dolog rendesen és jól megy, s hogy víg élet folyik közöttük; kérik, hogy vegyék föl őket körükbe, engedjék meg, hogy minden mulatságukban, összejövetelükben és munkálataikban részt vehessenek; kijelentik, hogy „nagyméltóságú grófi ruháikat” már letették, paraszttöltözetet vettek föl és fognak mindig viselni.⁷

A parasztlakodalommal kapcsolatos történet valójában nem Balatonfüred községre vonatkozik, hiszen Széchényi Ferenc nem a községi elöljárósághoz, hanem a „füredi savanyúvízi község”-hez intézte a levelét, amelybe azért kérhette a felvételét, mert a kastélya a fürdőtelepen kívül volt. A fonetikusán írt német „Pauerngewand von Sauerbrunnen zu Fireth” és „Bauernmeand von Sauerbrunnen zu Fired” kifejezés a reformkorból is ismert, a fürdőorvosi jelentésekben „füredi savanyúvízi község” alatt a gyógyfürdő vendégeinek a közösségét, az általuk évről évre megválasztott úri választmányt értették, amelynek egyik feladata a nyári mulatságok szervezése volt. Ez alapján Széchényi gróf részt vehetett egy parasztlakodalomban, amelyet nem a faluban, hanem a fürdőtelepen, talán egy jelmezes nyári mulatság keretében tartottak.

Szépirodalmi alkotásban először a füredi gyógyfürdőt 1792-ben meglátogató gr. Fekete János versében jelent meg a színház: „Délután a sok táncz, théatrom, menyecske, Mulatták az ifjat, vént egy pikétecske.”⁸

Ahhoz, hogy a füredi gyógyfürdőn felvetődjön a színház ügye, olyan személyiségek kellett, akik a budai, pesti színházi élettel és a füredi gyógyfürdővel is kapcsolatban álltak. Közülük az első Tuschl Sebestyén kávéos volt, aki a kávéházat és biliárdtermet is magába foglaló felső traktérház építése idején, 1781-ben jelent meg Füreden. Rövid ideig fürdőtelepi bérlő volt, de nem tartózkodott huzamosan itt. Sclascánszky Ádám nevű embere vette át 1781. október 4-én leltár szerint a tihanyi uradalomtól a traktérházakhoz és a fürdőházhoz tartozó ingóságokat. A nagyhatalmú Tuschl – igazi nevén Bastian D’Echelle, akinek a nevét Buda és Pest németajkú lakosai változtatták meg –, 1785-ben a

pesti városi tanácstól elnyerte a Rondellában lévő színház és a Reischl-féle budai deszkaszínház tartásának a jogát, és ő működtette 1787–1796 között az állatviadalkok céljára szolgáló Hecc Színházat, a Hetz-Theater-t is, amely a Szent István bazilika helyén állt. A Magyar Színházművészeti Lexikon szerint a Chemnitzer Caffeehaus tulajdonosa volt. A Kemniczer család Balatonarács történetéből a Széchényi kastély tulajdonosaként ismert.

A második ismert színházi személyiség Bulla Henrik, aki 1787 elején, nem sokkal a kamarai igazgatás január 11-i kezdete után jelent meg a füredi gyógyfürdőre vonatkozó iratokban. Ekkor a tihanyi uradalom és Füred a pécsi kamarai kerülethez tartozott. Bulla 1787 elején folyamodott Balatonfüreden egy színházépület felépítéséért és színházi kiváltságért. A színtársulatával 1787-ben a budai színházban fellépő Bulla, aki Tuschl Sebestyén pesti német színházának is az igazgatója volt,⁹ javaslatát a március 31-én Füreden üléselő bizottság megtárgyalta és elvetette, mert egy deszkaszínház nem tudott volna ellenállni az erős viharoknak, a szilárd anyagokból drágán felépíthető színházra pedig nem volt pénz. Az ügyet tárgyaló bizottságban a pécsváradi uradalom fiskálisa, Thalherr József építész, Oesterreicher József fürdőorvos és Bendik Tamás, a tihanyi uradalom fiskálisa vett részt. A szakvélemény elkészítése Thalherr feladata volt, de a színházépítés ügyét többé nem vették napirendre.¹⁰ Ennek ellenére Bulla folyamodványát kell a füredi színházügy kezdetének tekinteni.

Bulla a budai német színjátszást elindító (1783) Schmallögger Johanna társulatának a tagja, 1787-ben már a társigazgatója volt, „hogy aztán kitűrván maga mellől az asszonyt, – egyedül maradjon a budai és pesti színtársulat élén”. Az ő ötlete lehetett, hogy a két város magyar közönsége számára is rendezzenek előadásokat. A magyar darabot magyarul nem tudó német színészek adták elő, így műfajtól függetlenül „valóságos komédiát” láthatott a magyar közönség. „...a színjátszók legtöbbje egyáltalán nem tud magyarul és szerepét mégis ezen a nyelven kell elmondania, amiből a legnagyobb félreértések sülnek ki s amelyek folytán a legszomorúbb tragédiák falrengető kacagásokra készítek a nézőket” – írta naplójába egy Budára vetődött hallei könyvkereskedő.¹¹

A harmadik személy, aki közismerten kapcsolatban állt a magyarországi német színház ügyével, báró Schilson János, 1787-től a pesti kamarai kerület adminisztrátora (kormányzója), 1788 végétől 1793 tavaszáig a füredi fürdőtelep fejlesztésének az

irányítója volt. A művészetek iránt fogékony, sokoldalú érdeklődésű és tehetségű báró színdarabokat írt, zenét szerzett, olasz szövegű dalokat írt gitárkíséretre. Helytartótanácsi gyakornokként (1763–1766) és kamarai tanácsosként (1766–1784) Pozsonyban élt, ahol nagy hatással volt rá a város színházi élete. 1777-ben előadták *Die Wilden c. darabját*. 1784-ben a pozsonyi társulat bemutatta *Ladislaus Koenig von Ungarn oder die entdeckte Unschuld c. hazafias tárgyú darabját*. Neki köszönhető, hogy a pesti német színház és a vigadó a hajóhidnál, a pesti rondella helyén épült fel. Első terveit 1790. január 14-én, a másodikat 1791. szeptember 10-én nyújtotta be. Előbbi megvalósítását II. József halála, utóbbiét II. Lipót elutasító döntése akadályozta meg.¹²

Negyediként Thalherr Józsefet kell megemlíteni, aki a helytartótanács építészeként dolgozott a füredi fürdőtelepen 1787–1802 között. Színházépítési szakértelemmel is rendelkeznie kellett, mert 1802-ben őt bízták meg a pesti német színház és táncterem Hild János által készített tervének a véleményezésével.¹³

A 18. század utolsó harmadában a színházat a kávéosok, csokoládésok, kaszinósok körül kell keresni. Az 1787. október 17-én megnyílt budai Várszínház a karmelita templom átépítésével jött létre, a mellette lévő kolostorépületbe kaszinót és tekepályákat terveztek. Ezért érdekes, hogy két évvel később, 1789. augusztus 19-én Walter Antal budai kaszinós folyamodott a helytartótanácsához a füredi fürdőtelepen lévő két konyha szállásokká való átalakításáért, mivel vele is megtörtént, ami a vendégekkel gyakran, hogy szállás nélkül maradt, pedig egy emeletes épületben szinténként 4-4, összesen 8 vendégszobát lehetett volna kialakítani. Schilson a folyamodvány elutasítását azzal indokolta, hogy a fürdőtelep új rendezési terve szerint a konyhákat le fogják bontani.¹⁴ Ezek a konyhák Horváth Ádám 1785. évi térképén az alsó traktérház Balaton felőli végénél láthatók. Nem kizárt, hogy Walter az építkezéssel akarta megvetni a lábát a fürdőtelepen, hogy később nagyobb vállalkozásba fogjon, hiszen a kaszinó a legjövődelmesebb vállalkozás volt az európai gyógyfürdőkön.

A helytartótanácsi és a kamarai iratokban nincs nyoma annak, hogy Schilsont és munkatársait, Thalherr Józsefet, Krausz Jánost, Oesterreicher Józsefet Balatonfüred fejlesztése során foglalkoztatta volna a színházépítés ügye. Az általuk elgondolt épületek közül a mai gyógyterem helyére tervezett „új épület” társasági terme is alkalmas lett volna

színelőadások tartására, az épület azonban nem épülhetett fel. Hiába jelent meg a füredi fürdőtelepen a színházhoz, színházépítéshez értő négy személyiség, egy elutasított színházépítési folyamodványnál több nem történt. Talán ha egy időben lettek volna jelen a gyógyfürdőn, több is történhetett volna, de ez csak feltételezés. Csupán az állapítható meg a színháztörténetből, hogy Tuschl, Bulla, Schilson, Thalherr a német városnak tekinthető Budáról, Pestről érkeztek Füredre, és a német nyelvű színjátszáshoz kötődtek. A magyar színjátszás csak 1790-ben kezdődött el Kelemen társulataival, ezért ha Schilsonék tehetők volna, akkor csak német nyelvű színházat létesítettek volna Füreden. Sajnáltni kell viszont azt, hogy kihasználatlanul maradt a színházépítési szakértelmük, amelyre nagy szükség lett volna 1831-ben a füredi közsínház felépítésekor.

1792-ben kezdetét vette a franciák elleni háborúk sorozata, pénzügyi okok miatt beszüntették a füredi fürdőtelep fejlesztését, s 1815-ig nem halunk a füredi színház és színjátszás ügyéről.

Budai polgár, csokoládés volt Ferderber Máté, aki 1793. március 15-én megszerzett 10. számú telkén 1794 nyarára felépítette a házát a mai Blaha Lujza utcában a Kedves cukrászdával szemben lévő telken. 1814. szeptember 11-én a befejezetlenül maradt házat 4000 váltóforintért eladta Petrovits Máté füredi fürdőorvosnak. Daday András orvostörténész 1950 előtt a tihanyi apátságban jártakor talált egy színháztörténeti érdekességű „pársoros feljegyzést”, amely szerint „1815-ben Petrovits Máté (Máté – szerző), a füredi savanyúvízforrásnál működő fizikus amiatt esedezik az uralkodóhoz, hogy a füredi színházjogot, amelyet előbb Verderber Máté (Ferderber Máté – szerző) budai polgárnak saját házában, most pedig a kérvényezőnek házában engedélyezett, részére hosszabbítsa meg. Hisz mikor a nevezett házat megvette, megvásárolta a színházi felszerelést is, melynek tönkre kellene mennie, ha neki nem engedélyezik továbbra is a színházjogot.”¹⁵

Petrovits a német nyelvű adásvételi szerződés szerint a kamara által adott kávémérési joggal és a Práger Károly bérlő által használt kávéházi felszereléssel együtt vásárolta meg Ferderber házát. A felszereléshez 7 db fali gyertyatartó, 5 keményfa asztal, egy biliárd, 5 db karambol- és 16 db pyramidgolyó, 6 db dákó, 2 ágy, 2 nagy tükör, egy kandalló, 1 kávéspult és egy stélázi tartozott. A szerződésben nincs szó sem a színháztartási jog, sem a színjátszáshoz szükséges felszerelés átadásáról. A

Ferderber-féle ház eladására vonatkozó többi irat is 4000 váltóforint értékű házról szól, egy második, kiegészítő szerződésre nincs utalás bennük. Ráadásul Ferderbernek nem volt joga ahhoz, hogy a házhoz tartozó bármilyen jogot átadjon a vevőnek. Ferderber 1794-ben folyamodott a kávémérési és biliárdjáték tartási jogért. A helytartótanács 1794. augusztus 23-án a szentmártoni prefektusnak küldött levelében leszögezte, hogy Ferderbernek a kávémérési jogot nem a házához, hanem a személyéhez kötően engedélyezi, ebből következően e jogot nem adhatja tovább. Az ügy folytatásának a tihanyi apát 1815-ben azzal vetett véget, hogy élve az elővételi jogával Petrovitsot kifizette és megszerezte a házat, amelynek a helyén 1816–1817-ben felépítette az izraelita vendéglőt vagy zsidó traktérházat.¹⁶

Fentiek ellenére sem zárható ki az, hogy Ferderber házában vándorszínészek játszottak volna, akár hivatalos engedély nélkül. A színészek a külföldi gyógyhelyeken is jobb híján kávéházakban, lokálokban szórakoztatták a közönséget.¹⁷ Ha voltak ilyen előadások Ferderber kávéházában, akkor azok a ház eladása, 1814 után megszűntek, Petrovits pedig nem tarthatott színházat, mert 1814. szeptember 11-én megvásárolt házát 1815-ben már el kellett adnia a tihanyi apátságnak.

1816-ban két érdekes részlettel bővült a füredi színjátszás története. 1816 márciusában Ries János Ferenc és Balogh József, Győr megye főorvosa által megfogalmazott nagyszabású, a divatos külföldi gyógyfürdők színvonalát követő fejlesztési elképzelések részét képezte a kaszinó és a színház is: egyfelől a nemes ifjúság az üres órákat szavalás gyakorlásával, illő színpadi jelenetek elsajátításával, tanulmányai tökéletesítésével és olvasással tölthetné ki, másfelől szükség lenne egy színház felépítésére, ami olyannyira magától értetődő, hogy nem is szükséges indokolni.¹⁸

Az ismertetett 1814–1816. évi események azért érdekesek, mert a Magyar Színházművészeti Lexikon (1994) szerint először 1815-ben vagy 1816-ban fordultak meg Füreden magyar vándorszínészek.¹⁹ Schöpflin Aladárnak (1929) a füredi színjátszásra vonatkozó legkorábbi adata szerint Kilényi Dávid társulata 1816 után a bálteremben talált otthont.²⁰ Pap Gábor szerint is 1822-ben a színielőadások rendes helye a bálterem volt. A székesfehérvári ügyvéd által kiadott fürdői levelekben három helyen is olvasható, hogy 1822-ben a magyar nyelvű színielőadásokat a szalában tartották, ahol műkedvelők (dilettantok) is szerepeltek, tableau-

kat, élőképeket mutattak be az „Orleáni Szűz életéből”.²¹ Szálának a felső traktérház emeletén lévő éttermet nevezték, amelyet táncteremnek, bálteremnek is használtak. Alapterülete – a katonai kórháznak való igénybevétele után, 1810-ben történt renoválás alkalmából készült költségvetés szerint – 10x5 öl, azaz kb. 180 m², a magassága 2 öl és 3 láb, azaz kb. 4,7 m volt.²² Garay Eszter fürdővendégnek atyjához, Garay Miklós kapitányhoz írt levele szerint 1822-ben „A’ Szálának nyugotti része volt Szín helyé készítve, a’ többi rész padokkal, székekkel megrakva. Először valami érthetetlen Synfoniát jádzottak, az Orchestra mintegy nyoltz tagból állott, a’ Igazgatójok szép jártasságot mutatott a’ hegedün. Most nem fel, hanem a’ mint kedves Atyám a’ Romaiakról beszélted, le eresztik az első szönyeget, ’s Kotzebuenak Temperatimit adták.” A színpadot azért helyezhették a szála nyugati oldalára, mert a színpad mögötti helyiségre (tálaló vagy „kredencszoba”) szükség volt a színészek öltözése és a színpadra való be és kilépése miatt.²³

A színháztörténeti szakirodalomból megállapítható, hogy a Ferderber ház eladása után a felső vendéglő báltermében vagy éttermében folyt a színjátszás, pl. az 1823. július 13-án megjelent színikritika szerint Kilényi Dávid társulata Játékszínház kibérelte a „Bálházat”.²⁴ Az 1810/20-as évekből ennek ellentmondó levéltári forrás ez ideig nem került elő, így 1816–1825 között Kilényi Dávid, Balog István, Komlóssy Ferenc és Horváth József társulata is csak a felső vendéglő báltermében léphetett fel. Ennek ellentmond a színházművészeti lexikon, amely szerint a székesfehérvári színtársulat 1824-től egy alkalmi deszkaszínházban játszott Füreden,²⁵ ezért fel kell tenni a kérdést: Kitől származik a deszkaszínházra vonatkozó közlés? Ennek megválaszolásához Kisfaludy Sándorhoz kell fordulni.

A balatonfüredi színház alapítását ma már nagyobb részben a magyar nyelvű színjátszást pártoló kezdeményezésnek tudjuk be, pedig az európai fürdőhelyeken a színházak létrehozásának, színtársulatok szerződésének egyetlen oka az volt, hogy a fürdőhelyeken gondoskodni kellett a vendégek szórakoztatásáról. A füredi színházalapítási kísérletek is kezdetben kizárólag a fürdővendégek vagy a hasznot remélő vállalkozók érdekében fogalmazódtak meg.

Kisfaludy Sándornak a füredi színház alapítása céljából 1830. augusztus 9-én Zala vármegye közgyűlésén tett előterjesztéséből sem hiányzott a fürdőhelyre való hivatkozás, de első helyen a nemzeti

nyelv és kultúra ügyét, második helyen a budai és pesti német színjátszás bántó fölényét említette, és csak azután következett a fürdővendégek és a magyar színtársulatok érdekeinek a taglalása: „Minden nevezetesebb és számosabb vendégek által látogatott ferdőknél és borvizeknél Európában czélerányos játékszínnek múlattattyák az egészségnek fenntartására és házi gondoknak felejtésére öszvesereglő vendégeket. (...) Egy czélerányos játékszínnek felállítása itt már régen közönséges kívánság volt, mellynek végrehajtása minden jobb hazafi által szívesen sürgettetett, annyival inkább, minthogy az ott megjelenni szokott és valóban jobb sorsot érdemlő színjátszó társaságokat silány deszka épületekben nyomorogni és a művészségnek kedvellőit ott az esső és szél alkalmatlanságainak, sőt néha veszedelemnek kitétetve lenni neheztelve tapasztalá.”²⁶ 1836. május 2-án tett „Nyilatkozás”-ának első pontja szerint azért is javasolta a Játékszín felépítését, mert „egykor az ott futólag épült, szüette avétt fából öszveaggatott, ingatag játékszínből, egy hirtelen szélvész támadásakor, az agyon veretéstől méltán tartható publicum a' játék közepében kifutott”.²⁷ Kisfaludy az előterjesztésében deszkaépületekben nyomorgó színészekről írt, ami a színészek lakásának értelmezendő, ezzel szemben a „Nyilatkozás”-ban egy deszkaszínházról, amelynek a használati idejét nem közölte. Az „egykor az ott futólag épült játékszín” megfogalmazás egy régmúltban felállított, ideiglenes építményre utal.

Kövessük nyomon Kisfaludy nyilatkozatainak utóéletét a színháztörténeti szakirodalomban, kiemelve a deszkaépítményre vonatkozó részeket:

1. A Schöpflin-féle színművészeti lexikon (1929): „1825-ben a fehérváriak játszanak, Horváth József és Komlóssy Ferenc társigazgatósága alatt. Milyen otthont nyújtott Füred az első apostoloknak? Az aktorok fából tákolt félszerben tanyáztak, díszleteikkel és tűzhelyükkel; derékaljuk: földre hintett szalma. Modern darabokban a tagok nappal viselt ruháikban léptek fel, vitézi játékokhoz vendég uraktól kölcsönöztek magyar öltönyöket, népies kellékeket meg a környékbeliektől, biléta fejében.”

2. A Kerényi Ferenc szerkesztette Magyar színháztörténet (1990): „Mint említettük, Füred először (1824-től) a Székesfehérvárott működő társulat játszóhelye volt, 'egy futólag épült, szüette avult fából öszveaggatott, ingatag' bódé adott menedéket számukra.”

3. A Magyar Színházművészeti Lexikon (1994): „a fürdőhelyen először 1815-ben vagy 1816-ban

fordultak meg magyar vándorszínészek. 1821-ben Balog István társulata játszott itt. Balatonfüred 1824-ben, a nádor látogatása után vált divatos helységgé, ekkor a Fejér vármegye által pártolt együttes szerepelt *egy alkalmi deszkaszínházban*.”

A fenti idézetekből követhető, hogyan csúszott egybe két egymástól független esemény: a székesfehérvári társulat 1824-es vagy 1825-ös füredi tartózkodása és Kisfaludy nyilatkozata a fából épített játékszínről. Schöpflin értelmezésében a deszkaépítmény a színészek *lakhelye*, Kerényinél a *menedéke*, a legutolsó értelmezésben már a *játszóhelye*. Kisfaludy ugyanis két faépítményről írt: 1830-ban a színészek lakhelyéről, 1836-ban pedig egy fából épített játékszínről, amelyet azonban nem kapcsolt össze a fehérvári társulat fellépésével. Ugyanakkor arról is írt, hogy a művészetkedvelők ki voltak téve az esőnek és szélnek, ami csak szabadtéri nézőhelyen fordulhatott elő.

A deszkaszínház helyét Sörös Pongrác a Kerek templom közelébe helyezte,²⁸ ezért érdekesek az 1824. évi telektörténeti adatok. A tihanyi apátság 1824. július 28-án gr. Zichy Miklósnak, 1824. augusztus 4-én Czindery László táblabírónak két-két telket adott építkezésre. Gr. Zichy telkei a Csépan háztól (ma Kedves cukrászda) nyugatra, Czindery telkei a gr. Zichy Miklós részére kiadott két telek és a hidegfürdőre vezető allé között helyezkedett el.²⁹ Az utca északi oldalán a felső vendéglőtől nyugatra egy telket üresen hagytak, majd nyugat felé egy-egy telket kapott Deron pesti polgár 1824. augusztus 4-én és Koller Katalin özvegyasszony 1824. augusztus 12-én. A székesfehérvári társulat nem sokkal a szerződések megkötése előtt, 1824. július 1–13. között szerepelt Füreden, s ha az említett telkek valamelyikén deszkaszínház vagy a színészek lakása állt volna, akkor azokról a szerződésben rendelkezni kellett volna.

Mivel a Schöpflin-féle lexikon szócikke és Garay Eszter levele szerint nem deszkaszínházban, hanem a felső vendéglő szalájában folytak a színelőadások, a deszkaszínház idejét három szempont figyelembe vételével korábbra helyezzük: 1. A füredi teátrumra 1792-ből gr. Fekete János versében maradt fenn a legkorábbi adat. 2. Kisfaludy Sándor 1800-ban szerelt le a hadseregből, 1802-ben még csak 30 éves volt, ezért a deszkaszínházra vonatkozó emlékei származhattak az 1802 előtti évekből is. 3. Az 1802-ben kibővített felső vendéglő emeletén kapott helyet az ét- és táncterem vagy szála, amelyet színelőadások céljára is használhattak.

Fentiek alapján a balatonfüredi színházak korábbi korszakolásával szemben logikusnak látszik, hogy 1792–1802 között deszkaszínházban, 1803–1830 között a felső vendéglő emeleti szálájában játszhattak a színészek azokban az években, amikor eljutottak Füredre. A kőszínházban 1831-től 1868-ig, az első nyári színekörben vagy Arénában 1842–1860 között, a másodikban 1861–1912 között folytak az előadások.

Lehetséges egy másik értelmezés is, amely szerint 1802 és 1830 között több helyszíne volt a színelőadásoknak: játszhattak a felső vendéglőben (ha sikerült megegyezni a bérlővel), de játszhattak egy ideiglenesen fennálló deszkaszínházban (amelynek a helye és ideje nem állapítható meg) és szabadtéri színpadon is. A kérdés megválaszolásához ez ideig nem sikerült levéltári forrásokat találni.

Jegyzetek:

1. Magyar Színművészeti Lexikon. Szerk. Schöpflin Aladár. 1929–1931. 1. k. 97. – Magyar Színházművészeti Lexikon. Szerk. Török Margit. Budapest, 1994. Balatonfüred színészete szócikk. – Hudi József: A balatonfüredi színházak és színészet története (1831–1861). Balatonfüred, 2008. 52–53. A felsorolt munkákban a füredi színházügyre 1815 előtti adatok nincsenek.
2. Menke, Karl Theodor: Pýrmont und seine Umgebungen mit besonderer Hinsicht auf seine Mineralquellen. Pýrmont, 1818. 126. – Hoser, Joseph Konrad Edward: Beschreibung von Karlsbad. Prag, 1797. 137. – Stöhr, August Leopold: Kaiser Karlsbad und dieses weit berühmten Gesundheitsortes Denkwürdigkeiten für Kurgäste, Nichtkurgäste und Karlsbader selbst. 2. vermehrte Aufl. Karlsbad, 1812. 58–59, 344–345.
3. Magyar Országos Levéltár (MOL). Helytartótanácsi levéltár. Dep. eccl. oecon. bonorum. 1787. fons 167. pos. 12.
4. Dr. Kovács Lajos: A régi pesti Vigadó építésének előzményei. Tanulmányok Budapest múltjából 3. 1934. 62–67.
5. Fejér Antal versét közli Sólymos Szilveszter: Balatonfüred-fürdő bencés kézben 1743–1949 között. Tihany, 2003. 128–129.
6. Veszprém Megyei Levéltár (VeML). Tihanyi Apátság levéltára (TAL). Actorum et correspondentiarum... fasc. IV. nr. 416.
7. Fraknoi Vilmos: Gróf Széchenyi Ferenc 1754–1820. Budapest, 2002. 119. A levél szövegét közli a 336–337. oldalon a 201. jegyzetben.
8. Balaton, 1912. 9–10. sz. 89.
9. Czibula Katalin: A pest-budai német sajtó színháztörténeti híradásai 1781–1790 között. Magyar Könyvszemle, 1995. 1. sz. 30.
10. MOL Helytartótanácsi levéltár. Dep. sanitatis. 1787. fons 10. pos. 44.
11. Rexa Dezső: Az első magyar nyilvános színelőadások Pesten és Budán 1785. Tanulmányok Budapest múltjából 3. 1934. 129.
12. Kovács i. m. 1934. 72–77.
13. Kovács i. m. 1934. 82.
14. MOL Helytartótanácsi levéltár. Dep. eccl. oecon. bonorum. 1789. fons 50. pos. 43, 53.
15. Daday András: Újabb adatok a régi Balatonfüred történetéhez. Orvostörténeti Közlemények 44. 1968. 117. Az irat lelőhelye ismeretlen.
16. VeML TAL Actorum et correspondentiarum... fasc. III. nr. 307. – MOL Helytartótanácsi levéltár. Dep. eccl. oecon. bonorum. 1794. fons 55. pos. 11.
17. Pl. Marienbadban esős napokon Halbmayr úr kávézójának szalonjában tartották az előadásokat. Kratzmann, Emil: Der Curort Marienbad und seine Umgebungen. 5. gänzlich umgearbeitete Aufl. Prag, 1862. 286.
18. Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltára. Acta archiabbatiae. fasc. 17. litt. v.
19. Magyar Színművészeti Lexikon 1994. i. m. Balatonfüred színészete szócikk.
20. Magyar Színművészeti Lexikon 1929–1931. i. m. 1. k. 97.
21. Pap Gábor: Történetek a' mai időkből. Székes-Fehérvár, 1822. 75–76, 83.
22. VeML TAL Acta abbatiae. capsula 7. nr. 2. 58.
23. Pap i. m. 1822. 75–76.
24. Kerényi Ferenc: A magyar színikritika kezdetei 1790–1837. I. Budapest. 2000. 105.
25. Magyar Színművészeti Lexikon 1994. i. m.
26. Zala Megyei Levéltár (ZML). Zala vármegye közgyűlési iratai, 1830. augusztus 9. 2415. sz.
27. ZML Zala vármegye közgyűlési iratai, 1836. május 2. 870. sz.
28. Sörös Pongrácz: A tihanyi apátság története. Budapest, 1911. 2. k. 510.
29. VeML TAL Actorum et correspondentiarum... fasc. VII. nr. 810–813.

KOSITZKY ATTILA

EMLÉKEZÉS PERGEL GYULA FÜREDI REPÜLŐSRE

1961 júniusában Balatonfüreden Pergel Gyula, Diósgyőrött Kositzky Attila készült az érettségi vizsgákra. Egymásról mit sem tudva, vadászpilóták szerettek volna lenni. A sors úgy hozta, hogy 1961 szeptemberében mindketten a Szolnoki Repülőtisztí Iskola hallgatóiként tanultak, egyikük műszaki tisztnek, a másik vadászpilótának. Egy balatonfüredi fiatalember ragyogóan induló, majd tragikusan rövid életútjával ismerkedjenek meg, a család, a barátok, gimnáziumi tanulók, növendéktársak visszaemlékezései alapján.

Csorba Anna, Kiss Józsefné elmondása szerint, édesanyjuk révén féltestvére volt Pergel Gyulának, aki 1942. május 16-án született Balatonfüreden, nyolcadik gyermekként. A szűkös körülmények között élő családban a szeretet segítette át őket az élet nehézségein. Ők ketten, legkisebbekként nagyon jó testvérek voltak. A nehéz körülmények ellenére összefogott a család, és amikor már lehetett, mindenki dolgozni ment, hogy talpon maradjanak. Gyula volt a család szemefénye, és mindent megtettek, hogy balatonfüredi általános iskolai tanulmányait követően a Lóczy gimnáziumba kerülhessen, tovább tanulhasson. Amikor az élet szétszórta a gyerekeket az ország különböző részeire, Anna Balatonfüreden maradt, és erejéhez mérten tovább támogatta testvérét. 1961-ben, az érettségét követően, Sarkady doktor úr édesapja vitte el Szolnokra Gyulát, akiről a pilóta jelölti kiválogatás szigorú orvosi vizsgálatán kiderült, hogy nagy magasságban, oxigénhiányos környezetben problémái vannak, így repülő műszaki tisztképzésre került, amit 1963-ban sikeresen elvégzett. Annának nagy öröm volt, amikor Szolnokon részt vehetett testvére tiszti avatásán. Gyula Pápára került technikusnak, ahol vett egy motort, hogyha szabadsága vagy kimenője van, könnyebben haza tudjon jönni. Napi munkájáról nem beszélt, nem beszélhetett, de látta rajta, hogy nagyon szereti azt, amit csinál, nagyon jó helye van, nagyon szeret ott lenni, meg vannak elégedve a munkájával. 1964 augusztusában Gyula egyik hadnagy barátja átjött Kecskemétről egy vadászgép átvétele miatt. A gép előkészítését követően mindketten kimentek Pápára, majd a visszavezető út során, egy kivilágítatlan kocsinak ütköztek, ennek során Gyula és barátja súlyosan megsérült. A kivizsgáláskor nem találtak alkoholt kettőjükben, de ez már nem módosította a megváltoztathatatlant. Édesanyjuk átment Pápára, és egy hétig az egyik tisztársnál lakott, folyamatosan

látogatta fiát a pápai kórházban, ahol augusztus 17-én közölték, hogy fia meghalt. Füreden a katolikus temetőben van eltemetve, Anna az egyik fényképét örökkön magánál hordja.

Dr. Sarkady Miklós emlékei szerint, családjuk a régi balatonfüredi gimnázium melletti tanárlakások egyikében lakott, így nap mint nap látta Gyulát, akire úgy emlékezik, hogy magas, szőke fiú volt, kedves, szerény és barátságos, jó sportoló, atléta. Téli reggeleken már hajnalban kihamuzta a 10-12 tanszemélyét, felhordta a tűzifát, a szenet, befűtött. Az akkori gimnázium emberséges gondnoka, bizonyos Szabó Feri bácsi így tudta anyagilag segíteni az amúgy szegény családot. Utána „eltűnt” mint Edmond Dantes és visszatért, mint Monte Christo grófja, elegánsan, bőrdzsekiben, egyenruha, fehér ing, nyakkendő, ködvágó sapka az akkori divatnak megfelelően kissé jobbra döntve (mint Bitskey Tibor az „Egy pikoló világos” című filmben). Megjelent egy vadonatúj, tokozott lámpájú, kormányú, kék-vajszínű kombinációjú MZ motorkerékpárral – egyszerűen teljes siker, végre célba ért. Kitartásának, szorgalmának gyümölcset sajnos, korai értelmetlen halála miatt nem sokáig élvezhette.



Pergel Gyula tiszti avatása előtt
(Kiss Józsefné tulajdona)

Pócsik Árpád nyugállományú ezredes visszaemlékezése szerint Pergel Gyula nekik, növendék társainak csak Pemete, vidám természetű, kiváló atlétikus tulajdonságokkal rendelkező, kiemelkedően jóképű fiú volt, tagja a 4x100 méteres váltónak, amely sok versenyen nyert. A váltó tagjai: Pergel Gyula, egy Tell Vilmos becenevű társuk, Pócsik Árpád és Szűcs Csaba. Gyula annak az évfolyamnak volt a tagja, amelynek tagjai 1961-ben vonultak be, és a létszámhiány miatt nem töltötték le az 1 éves sorkatonai szolgálatot. 1963-ban repülőműszaki hadnagyként Pápára került. A megtakarított pénzéből vett egy nagy teljesítményű motorkerékpárt. Váltótársával, Szűcs Csabával, súlyos motorbalesetet szenvedtek, egy kivilágítatlan kocsiba rohantak. Gyula egy hét múlva meghalt, Szűcs Csaba súlyos sérüléseket szenvedett. (Szűcs Csaba 65 éves koráig Mi-8, Mi-24 helikoptereken repült és motoros repülőgépeken oktatott, végül repülőbalesetben hunyt el.) Gyula nagyszerű emberként nagy formátumú, kiváló szakmai képességű tiszt volt, ki tudja mivé lehetett volna. Markel János nyugállományú alezredes emlékei szerint a 3. műszaki üzembentartó századnál volt rádió technikus, ahol a kor legkorszerűbb katonai gépét, a MiG-21F13 kétszeres hangsebességű vadászgépet üzemeltette.

Kositzkyné Tiszavölgyi Gyöngyvér 1959-ben első gimnazista volt a Lóczyban. Reggelente a vasút-

állomásról gyalogoltak az iskola felé, és egy idő után feltűnt, hogy az iskolaudvaron a porolón, egy szőke, göndör hajú fiú tornászik. Megálltak, nézték erőfeszítéseit és mutatványait. Minden reggel ugyanezt tette, becsengetésig. Télen is. Valaki mondta, hogy ez a Pergel, aki katona akar lenni, sőt, pilóta. Azért gyakorol, hogy jó erőnléte legyen a felvételire. Egyik tanárunk felhívta a figyelmünket arra, hogy mindenkinek kell egy cél, amit el akar érni, és ezért mindent meg kell tennie. Nézzétek, a Pemete, már most erre készül. Minden reggel korán kel, fát vág az iskola udvarán, befűt a kályhákban, segítve a fűtő pedellus munkáját, némi aprópénzért. Azután irány a poroló és tornászik. Így kell ezt tenni, mondta a tanár. Kitartásáról, erőfeszítései eredményéről meggyőződhetett, amikor évek múlva Pápán találkoztak. Pár mondatral elmesélték egymásnak, ki mit csinál, kiből, mi lett. Ő katonatiszt lett. Elegáns volt, boldog, sikeres embernek tűnt. Legközelebb, a tragikus motorbalesetben elszenvedett halála után hallott róla, amikor mindenkit megdöbbentett ez a végzet. Ha a régi Lóczy mellett visz az útja, keresi a porolót és a függeszkező Pemetét, akit példaképnek állítottak eléjük.

A sors tragikus fintora, hogy Gyulával Szolnokon egy évig egymás mellett éltünk, szolgáltunk, tanultunk, és bajtársi kötelességemnek éreztem, hogy megemlékezzek erről a nagyszerű emberről.



Pergel Gyula temetése
(Kiss Józsefné tulajdona)

KELLEI GYÖRGY

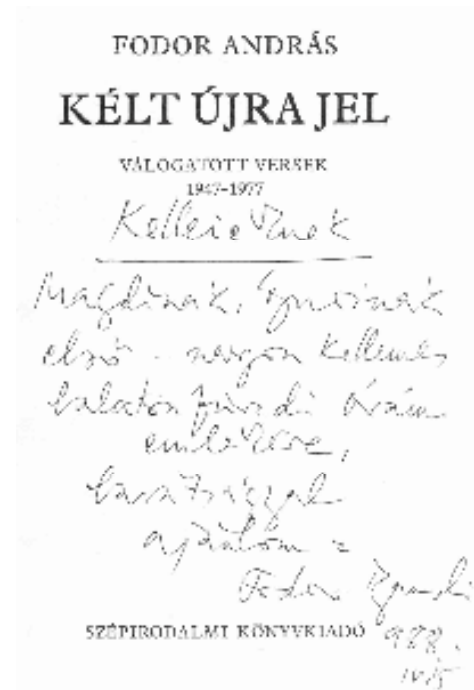
ÜZENETEK ODAÁTRÓL FODOR ANDRÁS ÉS TÜSKÉS TIBOR

A múlt század hetvenes, nyolcvanas éveiben a Kossuth és a Petőfi Rádióban egymást érték az irodalmi és kulturális műsorok, különösen délutánonként és esténként volt érdemes bekapcsolni a készüléket. A Magyar Televízió sem fukarkodott a hasonló jellegű összeállításokkal. Ma már ilyen tömény kínálatról nem beszélhetünk. Az említett profilú műsorok gyakori vendége volt *Fodor András* költő, műfordító. Legtöbbször *Ottlik Gézával* és *Czigány Györggyel* együtt szerepelt.

Fodor 1929-ben született a Somogy megyei Kaposmérőn, majd Kaposváron érettségizett, ahol *Takáts Gyula*, a későbbi Kossuth-díjas költő volt az osztályfőnöke. Egyetemista korában Budapesten az Eötvös Kollégiumban lakott, amelynek igazgatói posztját *Keresztury Dezső* töltötte be. Fodor 1997. június 27-én, életének 69. évében halt meg Fonyódon, szívinfarktus érte a Balatonban. Rendkívül strapás életet élt, napközben munkahelyén dolgozott, délután és este következtek a barátok iszogatós, tömény cigarettafüstben, éjszaka naplóírás. Ha valaki, hát ő két végén égette a gyertyát. Csak akkor oltotta el az egyik lángot, amikor nyaranta pár hetet Fonyódon töltött versírással.

Jellegzetes somogyias orgánuma volt, örömmel hallgattuk, amikor a rádióban vagy a televízióban beszélt. „Élőben” pedig egyszerűen lenyűgözte közönségét. Nyomdakész mondatok hagyták el a száját, szépen fűzött, célratörő szavai azonnal, stilizálás nélkül megjelenhettek volna. 1988. április 15-én a füredi Jókai-kör vendége volt. Velünk töltött egy teljes délutánt, estét és éjszakát. Ismeretségünk, laza barátságunk ekkor kezdődött, bár a hatvanas évek első felében, kaposvári középiskolás koromban gyakran „találkoztam” vele és Takáts Gyulával. A műszaki technikum igazgatója magyar-történelem szakos tanár volt, ezért úgy gondolta, nem árt, ha a humán műveltségben is megmártózzunk. A téli hónapokban jó pár estén Takáts Gyula (akkoriban a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum vezetője volt) tartott előadást a diákokthozban. Irodalomról, néprajzról, történelemtől, régészetről beszélt ízesen. Általában húszan ültük végig az előadásait. Időnként Fodor András is felbukkant mellette. Ezeknek az estéknek köszönhetem, hogy a kémia, fizika és géptan mellett az irodalomra, a színházra is figyelmet fordítottam. Ez az orientáltság persze nem tetszett néhány tanáromnak, akik

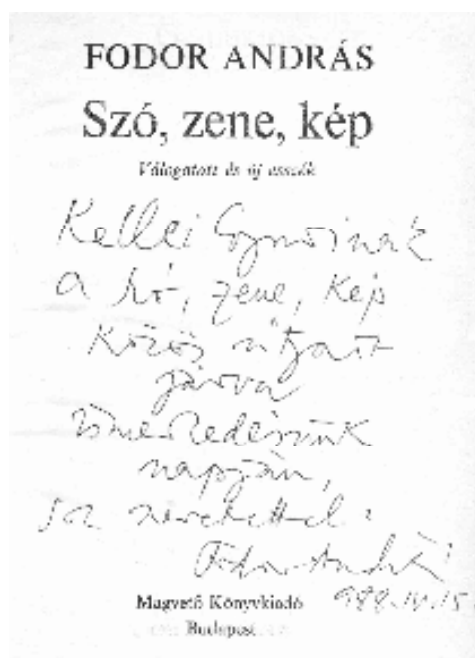
előszeretettel megizzasztottak a táblánál. Nem dicselkedhetek azzal, hogy töretlenül álltam a sarat.



Fodor András 1988-as füredi látogatásakor *Gaal Antal* költő furikázta Trabantjával. A vasútállomásról hozzánk jöttek, az akkori Magyar Tenger vendéglővel szembe, a Felső-közbe. Rengeteg könyvem volt a költőtől. Dedikálás után a könyvtárba mentünk, majd estefelé a Borcsa étteremben kötöttünk ki. Vacsora és poharazgatás következett, közben egy mutatós hölgy rászállt a vendégre, aki csak ritkán fordított hátat a szebbik nemnek. Ez az este azonban a ritka alkalmak közé tartozott. Fodor meglehetősen sok költőt állított pályára, egyfajta missziónak tekintette a mentorságot, de az ordító, küldetésükről ostobán meggyőződő dilettánsokat nem szívelte. Ítéleteiben persze ő is tévedett, de nagyon jó találati aránnyal látta meg valakiben a tehetséget, az elhivatottságot. Füredisége talán ezen a területen domborodott ki leginkább.

De térjünk vissza az 1988-as áprilisi estére ... Záróra után Arácson, *Pileczky Erzsébet* tanár, karnagy és *Czingráber János* újságíró otthonában kötött ki a társaság. A mostani Teaház előtti útkereszteződésben búcsúztam el tőlük, mert másnap hajnalban Györbe utaztam. Bandi cikizett, valószínűleg félek a feleségemtől, aki lehord az éjszakai kimaradásért. Ha gyáva vagyok, ő szívesen ír fel-

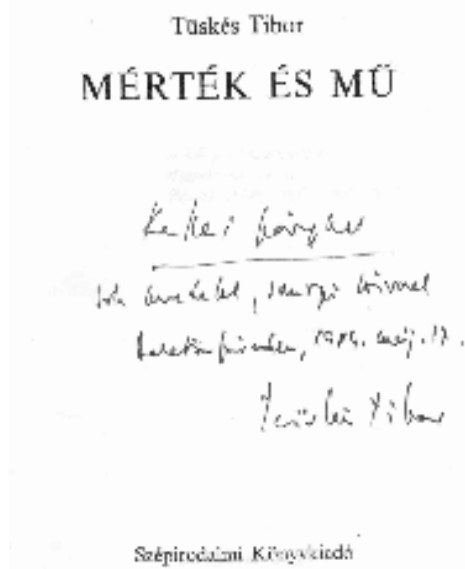
mentő, igazoló levelet, amelyben megindokolja jelenlétemet, nélkülözhetetlenségemet a vidám társas tereferében. Ennek ellenére leléptem, soha nem bírtam a cigarettafüstös, piálós éjszakázást. Fodor Bandi kézzel írt levele talán most féltett irodalmi kincseim közé tartozna. Megszállott napló- és levélíró volt, még életében több vastkos kötetben tette közzé feljegyzéseit, s ki tudja, hány ezer oldal van még kéziratban. Naplói – noha többnyire ő szerepel a középpontban, saját érdemeit emeli ki – kortörténeti dokumentumok; Fodor szemével megismerhetjük és feldolgozhatjuk a megörökített időszakok irodalmi, művészeti és társadalmi életét. 1988-as látogatása is ott szunnyadhat valahol a lapokon. Kíváncsi lennék, hogy mit gondolt rólunk. Vagy talán jobb, ha nem tudom meg?



Bandinak két balatonfüredi költő köszönheti fegyelmre méltó pályafutását: Kondor Ilona és Gaál Antal. („Kezdetől fogva a szolgálat, a másokért vállalt odaadás, a szeretetteljes áldozat jellemezte. Hányan, de hányan elmondhatják az utánunk jövő nemzedékekből is, hogy a Somogy, a Kortárs vagy más lapok szerkesztőjeként, az Írószövetség költő szakosztálya titkáráként, ő istápolta és segítette nyilvánosságra őket” – írta nekrológiájában Bertók László Kossuth-díjas költő.) Fodor 1978-ban mondta Domokos Máttyás kritikusnak, irodalomtörténésznek, hogy már akkor száznál több költőnek teremtett lehetőséget a bemutatkozásra. S haláláig hátra volt még tizenkilenc esztendő. A *révkalauz lámpái* című kötete 1994-ből ennek az önzetlen „útegyengetésnek” a lenyomata. Kondor Ilona *Szemében láttam annyi mindent* (1993) és Gaál An-

tal *Arasznyi végtelen* (1988) című verseskötetét méltatta az összeállításban. De a Veszprémben élő *Botár Attila* és néhai *Kemény Géza* munkásságára is odafigyelt.

A Baranya megyei székhelyen lakó és alkotó *Tüskés Tibor* író, kritikus, irodalomtörténész és szerkesztő tizenkét évvel élte túl barátját, kollégáját. Nem csak az irodalom, hanem a vasút is összekötötte őket: Fodor és Tüskés édesapja egyaránt a MÁV alkalmazásában állt. Tüskés Tibor 1930. június 30-án született Balatonszántódon (akkoriban ezt a nevet viselte a település), ahol forgalmistaként szolgált az édesapja. A vasúti órházban laktak, közvetlenül a sorompó mellett, amelyet a szántódi révbejárat előtt vezető, régi balatoni főút keresztezett. A községhez kapcsolódó irodalmat *Szántód az irodalomban* (1981) címmel dolgozta fel az író. Ez lett a 30. kötete. Fantasztikusan termékeny szerző volt, 71 önálló könyve és több ezer tanulmánya, esszéje, kritikája jelent meg. Kiemelkednek kismonográfiái *Zrínyi Miklósról*, *Illyés Gyuláról*, *Pilinszky Jánosról*, *Rónay Györgyről*, *Nagy Lászlóról*, *Kodolányi Jánosról*, de behatóan foglalkozott *Martyn Ferenc* festőművész, valamint *Fodor András*, *Mészöly Miklós*, *Németh László*, *Weöres Sándor* és a szintén pécsi *Csorba Győző* munkásságával. Útikönyvei és szociográfiái is korunk megkerülhetetlen értékei. Tibor úgyszólván mindenre és mindenkire figyelt, rajta tartotta szemét a magyar irodalom és művészet javán. Például *Károlyi Amy*, *Hubay Miklós*, *Galgóczi Erzsébet*, *Gáll István*, *Sánta Ferenc*, *Simonyi Imre*, *Hernádi Gyula*, *Kányádi Sándor*, *Végh Antal*, *Bertha Bulcsu*, *Ágh István*, *Székely Magda*, *Kiss Dénes* könyveiről írt recenziót. A *szemléletes kirekesztett áldozatokra* is jutott energiája, azokra a költőkre és írókra, akiket a fővárosi irodalmi, kiadói- és kultúrpolitikai élet meghatározó tekintélyű és hatalmú alkotói, illetve képviselői a hatvanas, hetvenes években spontán hanyagságból vidéki elszigeteltségre, mellőzöttségre kényszerítettek. Írhattak, de az országos kritikái visszhang – ha csak nem rendelkeztek befolyásos barátokkal – elmaradt. A megjelenés, az elismertség terén sem élveztek előnyt. Sőt! Tüskés – vidéki lévén ő is részese volt a viszonylagos hátránynak – őket is felkarolta, mint például a pécselyi *Bodosi Györgyöt*, a székesfehérvári *Sobor Antalt*, a zalai *Pék Pált*. Kemény Gézának pedig ő mutatta be első verseskötetét Balatonfüreden.



Első alkalommal Hévízen, a szanatórium dísztermében, a Csokonai Társaság éves közgyűlésén találkoztunk. Mellettem ült a második feleségével, és egyszer csak előkapott egy nyeles fésűt a farzsebéből, és sebtében végiggereblyézte sűrű haját. Mosolyogva összenéztünk, hiszen én már javában kopaszodtam. Legközelebb *Matyikó Sebestyén József* költőnél, a siófoki Kálmán Imre Múzeum igazgatójánál futottunk össze, és jártam nála Kaposváron, a Somogy folyóirat szerkesztőségében. Szerény külsejű és példányszámú könyveimet sorra elküldtem neki Pécsre. Kézzel írt levelezőlapokon köszönte meg őket, és mondott róluk véleményt. Ritkán gépelt oldalakat is kaptam tőle a dicséret és a bírálat hangján. Észrevételei hasznomra váltak. A krimiket minden időben lenézték, megvetették. A sikerre, a népszerűsége manapság is irigyek főleg azok a „felkent” költők és írók, akik azt gondolják magukról, hogy műveikkel megváltják a világot, miközben igazából senki sem olvassa őket. Tibor a Somogy főszerkesztőjeként azonban a krimijeimről is íratott kritikát, mégpedig nem akárkivel; *Nagy Imre*, a pécsi egyetem irodalomprofesszora jegyezte a recenziókat.

Nyilván rajtam kívül mások is kategorizálják az írókat. Az én megkülönböztetésem meglehetősen sajtóságos. Vannak szerzők, akiket élmény olvasni, de hallgatni őket kínszenvedés; ennek a fordítottja is igaz; gyötrelmem a könyvük, de élvezetes, mókás előadók, elbűvölik hallgatóikat. Aztán akadnak olyanok, akik mindkét szempontból megfelelnek az igényeimnek, stílusukban önmagukat adják. Végül a sor végén ott gubbasztanak az unalmas, lagymatag alkotók, akik leginkább a műveikre hasonlítanak. Hiába futtatják, reklámozzák őket, könyveik brutálisan leárazva sem fogynak. Tibor azonban el-

sőrangú előadó és elegáns tollú író volt. Magasan kiemelkedett a mezőnyből. „Az életet tartom a legfontosabbnak. Az embernek önmagát kell megvalósítania. Akár írással, szerkesztéssel, tanítással vagy cipősarkalással éri el ezt. Életem ilyen vagy olyan fordulóján, utólag is, mindig azt gondoltam, azt kell maximálisan csinálni, ami éppen lehetőségként adódott. Ott van rám szükség... S a munkát nem végezheti el helyettem senki más...” – nyilatkozta Bertha Bulcsunak 1970-ben.

A közelmúltban jelent meg *Bartus-Dobosi László Egy élet térképe – Tüskés Tibor pályaképe* című monográfiája, amely első kísérlet a tüskési életmű összefoglalására, ismertetésére. A kötetbe iktatott bőséges idézetek nemcsak az „elvégzett” munkát igazolják, hanem képet adnak a kétségbevonhatatlan minőségről, és azokról a szellemi, esztétikai magasságokról, amelyeket Tibor meghódított tartalmas, szerteágazó életében. 2009. november 11-én halt meg Pécsen. *Videcz Ferenc Üzenet* című prózaversében megható emléket állít alakjának:

„Csendben távoztál, lopakodva a Sors-lakomáról,
Mint ahogy éltél, másnak hagyva pogány evoékat.

Hízélgés nyálas koszorúit messzi hajítva
Tisztesség hamuját túrted csak hullni fejedre.
Távolodó lépted neszeit befogadja november
Színes szőnyege, úrnapi körmenetes szirmokként
Szórva falomb-kosarak tartalmát lábad elébe.

Elmentél. Fényéveket átszáguld repülésed.
Tudjuk, e lassult szívdobogás-üzenet sose képes
Érni nyomodba, de mégis előbb vagy utóbb utolériünk...
Kériünk, addig e pár sort tedd valamely dobozodba,
Melyben a hozzád írt levelek főt hajtvá pihennek.”



AZ ÉREM HARMADIK OLDALA

A Füredi História 2013/2. számában Láng Róbert tollából megjelent „Egy emléktábla nyomában” című írás.

A cikket elolvasva megállapítható, hogy a szerző nagy körültekintéssel helyezte el az „érdekes emléktáblát” abban a történelmi korban, mely a tábla bevezető szövegezésében olvasható, vagyis a Balatoni Hajózási Részvénytársaság hajóinak felrobbantását megelőző pár hónapos időtartamban.

A robbantásokat követő napon – 1945. március 25-én – Balatonfüreden és környékén véget értek a II. világháborús harci cselekmények. Ezek után sok más teendő között megkezdődhetett a hajók kiemelése és a hajózás visszaállítása a Balatonon. A fakomp, a Komp I. és a személyszállító hajók újjáépítési munkálatainak a személyi, tárgyi feltételei természetesen a füredi hajóépítő üzemben voltak adottak. Ezekben a munkálatokban vettek részt a hajóépítők és a hajósok, akik ugyanannak a BHRt-nek voltak a dolgozói 1948-ig.



A hajók kiemelése a hajógyári sójában

Az érem első oldala az, hogy 1983-ban először állított emléket ennek az ember próbáló időszaknak – a nevezett bronz táblával – az MHD Balatonfüredi Gyógyegysége és a MAHART Balatoni Hajózási Leányvállalata. Az akkori ünnepeken – ahol a Hajózási Leányvállalat is képviseltette magát – Wagner Imre főkonstruktor tartotta az ünnepi beszédet, melyben többek között azt írta/mondta:

„A felrobbantott balatoni hajópark mielőbbi üzembeállítása egyaránt érdeke volt úgy a hajógyárnak, mind a hajózásnak. A siófoki hajósok sem maradtak tétlenek. Annak elősegítésére, hogy minél előbb megindulhasson a hajózás Balatonfüredre jöttek és a hajógyári munkatársaikkal együtt, egymást segítve, fáradságot nem ismerve dolgoztak az eszte-

lenül felrobbantott, számukra munkát, megélhetést biztosító hajóik javításán, üzembe helyezésén. Ezt az egymáson segítséget, együttműködést van hivatva megörökíteni ez az emléktábla, melyet a siófoki hajósok nyugdíjas klubja kezdeményezésére készített a MAHART és a balatonfüredi Hajógyár mostani vezetősége. Az emléktábla emlékeztessen mindenkit, aki a gyár kapuján belép az 1945-ben kezdődő újjáépítés névtelen hajós hajógyári munkásaira, mérnökeire, a hajózás és a hajógyár minden akkori dolgozójára. Szolgáljon a fiatalok részére példa mutatással arra, hogy az emberi összefogás még ilyen nehéz történelmi körülmények között is meghozza a maga gyümölcsét. Őrizze sokáig mindezeket a gondolatokat és az akkori idők emlékét ez a Hajógyár falán elhelyezett kis bronz tábla.”

A 2006-ban megjelent „A Balatonfüredi Hajógyár története 1881–1996” című könyvének 85. oldalán szintén a következőket írta: „A hajóroncsok kiemelése után a siófoki hajósok nem maradtak tétlenek. A BHRT siófoki üzemvezetőjének Amancsics Antalnak irányításával eljöttek Balatonfüredre és az üzem szakembereivel együtt, egymást segítve dolgoztak a személyszállító hajók mielőbbi üzembe helyezésén.”

1983-ban közös megemlékezés és emlékjel elhelyezés volt. Sajnos mára ez a bronz tábla – a nagyközönségtől elzártan – már csak a Helytörténeti Gyűjteményben látható.

Az érem másik oldala a 2008-ban elhelyezett emléktábla, melynek szövegezése és tartalma – a Balaton egyik legforgalmasabb kikötőjében, Balatonfüreden – a helyi és az évenkénti több ezer ide látogató turista olvasata szerint meglehetősen egyoldalúan állítja be a történelmi tény.

Az érem harmadik oldala pedig az, hogy Láng Róbert szavait idézve – már 2009-ben – én is elindultam az Emléktábla nyomában, hogy helytörténeti/hajógyári ismereteimet bővítsem a tábla eredetét, szellemiségét illetően. A kikötői séta alkalmával felfedeztem – ugyanis semmilyen híradás nem közölte a táblaállítás tényét – táblára írtakat elolvasva, a következő kérdések fogalmazódtak meg bennem. Miért csak a hajó kikötőben felrobbantott hajókról, miért csak az 1947–1948 közötti újjáépítésről, miért csak a hajózó személyzetet – beleértve a vezetőket és az egy festő szakmunkást – említi meg a táblát állító, végezetül pedig konkrétan Polgárdi Ferenc volt hajógyári művezető nevét hiányoltam a tábláról. Annak az embernek a nevét, aki

a közös munkálatokat üzemvezetőként irányította a Hajógyárban, és aki ezért a Balatoni Gőzhajózás 100 éves évfordulója alkalmával a vállalat vezetőségétől egy levélbeli „Elismerést” is kapott. A levél aláírói dr. Ugron Gábor elnök és Hankóczy Jenő vezérigazgató voltak.

A BALATONI HAJÓZÁSI KASZINYTARBSZÁKSZEG
ELNÖKSÉGE

A Balatoni Gőzhajózás százados évfordulója alkalmával szeretnénk megköszönni azokat a kikötői munkatársakat, akiknek közreműködésükkel a hajók kikötésének feltételei megteremtődtek.

Munkájuk elismeréséül a hajók kikötésének feltételei megteremtődtek.

NYELVHATÁROZÁS

Az alábbiakban megnevezett munkatársak munkájukat a hajók kikötésének feltételei megteremtésében tették meg.

Balatonszék, 1966. október 24.

Ugron Gábor
Hankóczy Jenő

POLGÁRDI FERENC
MŰVEZETŐ

TARTALOMTARTÓ

A BHRt vezetőségének levele Polgárdi Ferenc hajógyári művezetőnek

A további kutató munka érdekében jegyzem meg, hogy egyébként a táblán szereplő nevek közül hiányzik pl. id. Bozzay István hajóvezető neve, és több személynél a nevek sem pontosak.



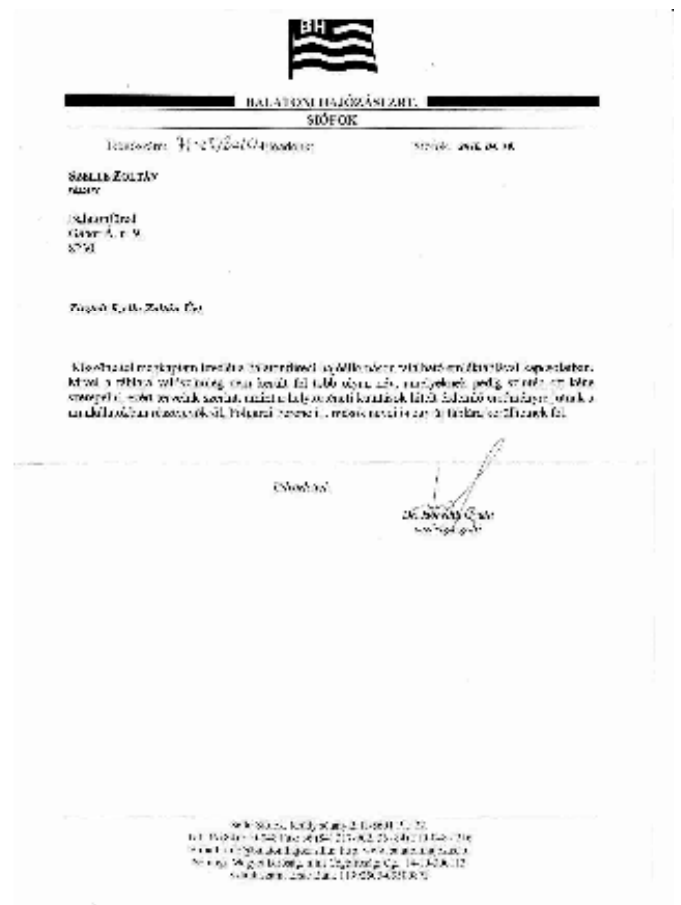
Id. Bozzay István hajóvezető a Szigliget motoros helyreállításánál Füreden
(A fotó készítője: Polgárdi Ferenc művezető)

Kérdésemet feltettem az akkori BHZRt vezérigazgatónak, akitől azt a választ kaptam, hogy majd a jövőbeli helytörténeti kutatások teszik lehetővé azt, hogy a kiegészítések felkerülhessenek egy újabb táblára.

A hajóépítők és a hajózók közös múltja tehát megkívánja a mindkét oldali, egyértelmű, tényszerű tájékoztatást – Balatonfüreden a hajókikötőben is – a jövő nemzedék informálása érdekében.

Balatonszék, 2013. október 24.

Szelle Zoltán
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja



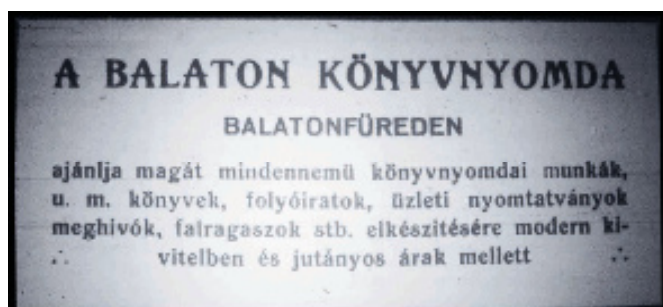
A BHZRt vezérigazgató levele

NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA

100 ÉVE ÍRTA A BALATONFÜREDI HÍRLAP



A Balatonfüredi Hírlap 1912. április 21-től 1915. január 31-ig, tehát nem egészen három évig jelent meg vasárnaponként, mint társadalmi, gazdasági és a Balatonfüredi járás érdekeit szolgáló hetilap. Kiadója az 1911-ben létrehozott Balaton Könyvnyomda, amelynek tulajdonosa Faragó (Frankl) Adolf volt. A nyomda első helyét még nem ismerjük, annyi bizonyos, hogy 1914 júliusában ideiglenesen a Pálfi Gábor-féle házba költözött, majd december elején került át az új tűzoltószertár akkor még földszintes épületébe. Itt működött valószínűleg 1919-ig.



Az első két évben a lap szerkesztői, munkatársai a helyi polgári iskola tanáraiból kerültek ki. Felelős szerkesztője az induláskor Székely Géza rajz- és mértanár volt, aki az 1911–1912-es tanévben kezdett tanítani, őt 1913 márciusában felettesei eltiltották a lap szerkesztésétől, augusztusban Szolnokra ment.

Szathmáry Károly a lap főmunkatársa sokoldalú pedagógus volt, a polgári iskola 1906-os indulása előtt már négy évig tanított a gazdasági felső népiskolában. A polgári iskolában osztályfőnök, interná-

tusi felügyelő, könyvtáros, tanított természetrajzot, német nyelvtant, történelmet. 1912 októberében lett a főszerkesztő, 1913 szeptemberében felsőbb határozattal áthelyezték a Temes megyei Kevevására, gyaníthatóan az újságban való közreműködése miatt. Főmunkatárs volt Kecskés Lajos katolikus kántortanító is, aki már a kezdetektől publikált a lapban, ő 1913 márciusában Pápára ment, ahol egy év múlva a Pápa és Vidéke szerkesztője lett.

A pedagógusok kényszerű kiválása után szerkesztőként csak a tulajdonos Faragó Adolf szerepelt. 1914 januárjától dr. Szántó Béla ügyvéd a felelős szerkesztő, ő májusban lemondott, ezután ismét a kiadó felelt a szerkesztésért. A füredi kötődésű dr. Somogyi Károly ügyvédnek 1914 márciusától jelentek meg írásai, versei a lapban, 1914 áprilisában lett társszerkesztő.

A válogatásban elsősorban azok a 100 éves hírek szerepelnek, amelyek a fürdőtelep arculatát ma is meghatározó, nagyszabású változásokról tudósítottak. Ebben az évben készült el az Erzsébet-szsanatórium, Kisfaludy Sándor szobra az egykori Erzsébet-udvar mellől mai helyére került át, átépült a Gyógyterem, felépült Vaszary Ernő fürdőigazgató lakása (ma a Városi Múzeum épülete a Blaha utcában), leleplezték a sétányon Mangold Henrik fürdőorvos mellszobrát, megkezdték a Grand Hotel átépítését. A hírek természetesen szólnak a községben történekről is: ekkor indult meg a villanyvilágítás, felépült a Balatonfüred és Vidéke Ipartestületének székháza (ma a Polgármesteri Hivatal főépületének része), nagytermében nyílt meg a Balatonpart első mozija.

A lapban a hírek mellett hosszabb írások, tárcák és versek is megjelentek. Folytatásokban közölték például Schmidt Ferenc főorvosnak a Balneológiai kongresszuson elmondott, a szénsavas fürdők technikájáról szóló beszédét. A település fejlődése érdekében az írások kritikus hangon szóltak a községben tapasztalható, megoldásra váró problémákról is.

A Városi Helytörténeti Gyűjteményben megtekinthető mikrofilmen sajnos az 1913-as év augusztus elejei és az összes decemberi száma hiányzik.

(A szövegeket a mai magyar helyesírásnak és központosításnak megfelelően közlöm, a nyomdai hibákat, elírásokat javítottam.)

1913. január 12.

„A fürdőtelepről. Dr. Rigler Gusztáv kolozsvári egyetemi tanár, igazgatósági alelnök, Vaszary Ernő igazgató és dr. Jelen Gyula ügyész hétfőn Balatonfüredre érkeztek, hogy a fürdő építkezéseit megtekintsék és a továbbiakra nézve is intézkedjenek. Dr. Rigler itt időzése alatt alkalmat vett magának arra, hogy a fürdő forrásainak vizét új vegyelemzés alá vegye, megállapítandó azt, vajon a vizek valamely változás alá estek vagy sem.”

1913. febr. 2.

„A fürdőtelepről. Dacára a kemény téli időjárásnak, szakadatlanul folyik a munka Savanyúvizén, hogy a meghatározott időre minden készen álljon kedves vendégeink rendelkezésére. Az impozáns fürdőházban már szerelők serege dolgozik, hogy a szerelés nem csekély munkája után a további belső munkálatok végezhetőek legyenek. A Klotild-udvar helyén épült új szálloda tetőzetét szintén most építik és rövidesen itt is a belső munkálatokra kerül a sor, míg közben az Erzsébet-udvar és a gyógyterem átalakítása folyik serényen, eltekintve az egyéb kisebb munkáktól. Nem kell jóstehetség annak megállapításához, hogy aki Balatonfüredfürdőt tavaly látta és az idén is felkeresi gyógyulást adó forrásait, még saját szemének sem mer majd hinni, hogy rövid pár hónap alatt ily meglepő változáson mehetett át az ósdi Balatonfüred.”

1913. március 2.

„A Kisfaludy-szobor áthelyezése. Több ízben írtunk már róla, hogy az új fürdőépület fekvése feltétlenül szükségessé teszi Kisfaludy Sándor szobrának jelenlegi helyéről leendő elhelyezését. Február 25-én szállt ki helyszíni szemlére az e kérdés megoldására kiküldött bizottság, melynek tagjai voltak Halbik Cyprián tihanyi apát, dr. Óváry Ferenc a Balatoni Szövetség elnöke, Vaszary Ernő fürdőigazgató, Langer István főszolgabíró, Say Ferenc építész és Bedegi Gábor községi bíró. A bizottság beható szemle alá vette a tekintetbe jöhető helyeket, míg végül elhatározta, hogy a szobor az általunk is ajánlott, az Ipolyudvar előtti díszes és e célra legalkalmasabb térre helyezendő át.”

„A fürdőtelepről. A jó öreg Grand Hotel átalakítására és egy emelettel való megtoldására hirdetett pályázat határideje február 26-án járt le, mely időre több ajánlat érkezett be. Az ajánlatok átszámítása már megtörtént és a tervek jóváhagyása végett felterjesztetett a főapáthoz. A döntés pár napon belül megtörténik s a munkálatok valószínűleg még a télutóján megkezdődnek. A kurszalón ebédlővé és táncteremmé való átalakítása, a nagyvendéglő részére szolgáló hatalmas konyhahelyiség építése előrehaladott stádiumban van, míg az új Erzsébet-szanatórium már eternitető alá kerül. Az új fürdőépület és kúrázó helyiség belső szerelési munkálatai szintén serényen folynak.”

1913. márc. 16.

„A „Balatonfüredi Hírlap” Budapesten. A balatonfüredi építkezéseknek, a fürdő érdekesebb híreinek, úgyszintén az itt kiadandó lakásoknak minél szélesebb körben leendő ismertetése céljából elhatároztuk, hogy lapunkat az összes előkelő fővárosi kávéházaknak és szállodáknak díjtalanul megküldjük. Lapunk mai számából már száz ilyen példányt indítottunk útnak, úgy hogy a fővárosi közönség hétfőtől kezdve hétről hétre tájékoztatva lesz a balatonfüredi hírekről.”

1913. márc. 23.

„A fürdőtelepről. A fürdői építkezés a szép tavaszi napok beálltával gyors tempóban halad. A

napok hosszabbak, az idő igen kedvező lévén, a vállalkozók nagy munkaerőt állítottak be. Az igazgatói lak¹ pár nap alatt teljesen készen áll. Az erős és meleg tavaszi szél gyorsan, csaknem szemlátomást szikkasztja a falazást és simító vakolatot. A szanatórium belső takarításával is készen vannak, a külső takarítást és simítást csupán az ablak- és ajtókeretek késlekedő szállítása akadályozza. Az új szénsavas fürdőben a szerelés serényen folyik. A fürdőfenntartás háromféle legújabb rendszerű fürdőmedencével tesz kísérletet azon célból, hogy a legjobban beváló rendszert végleg bevezesse. A fürdőépület szuterénjében a csőhálózat már-már be van szerelve. A forrás kezelése, a víztöltés és palackozás szintén reformálás és üzemfejlesztés alá kerül. A palackozáshoz, töltéshez szükséges modern berendezés, üvegmosó, gőzdugaszpároló, dugaszoló és töltőgép két páternoster-járáttal a régi Keresztház földszintjén talál elhelyezést. Igen szerencsés gondolat az új fürdőintézettség részéről, hogy a sport és szórakoztató telepet, a tenisz grundokat és egy rugólabdapályát közvetlen a balatonparti részre, a Yacht-egyesület parkján túleső, a Papolczy és báró Dániel-féle villák alatt fekvő térre telepíti ki.² Ezzel alkalmasabb helyet nyer a sportoló közönség egyfelől, az érdeklődő és néző közönség is könnyebben hozzáfér a tartandó versenyek szemléléséhez. Maga a fürdőterület és sétatér ez által kibővül. Másfelől a fürdőpark a teniszgrundok kitépítésével vissza lesz adva eredeti rendeltetésének, a csend, nyugalom és pormentes levegő szolgáltatásnak. A parti részen a feltöltési és nivelirozási³ munkálat előhaladott stádiumban van. A partszegély kirakásához szükséges kőmenyiség a helyszínen várja a felhasználást. Az építkezés folyamán tönkretett és felvágott park nagy részben új földréteggel meghordva és beterve gyorsan haladó renoválás alatt van.”

1913. április 6.

„**Vaszary Kolos Balatonfüreden.** Szerdán este 7 órakor érkezett meg a rendes személyvonattal Magyarország nyugalomba vonult hercegprímása, dr. Vaszary Kolos bíboros, kedvelt nyaralóhelyére Balatonfüredre. A pályaudvaron [...] nem várt szívélyes fogadtatásban volt része illusztris vendégünknek, akit a fogadtatás szemmel láthatóan kellemesen meglepett. A bíboros főpap ez alkalommal is meggyőződhetett róla, hogy Balatonfü-

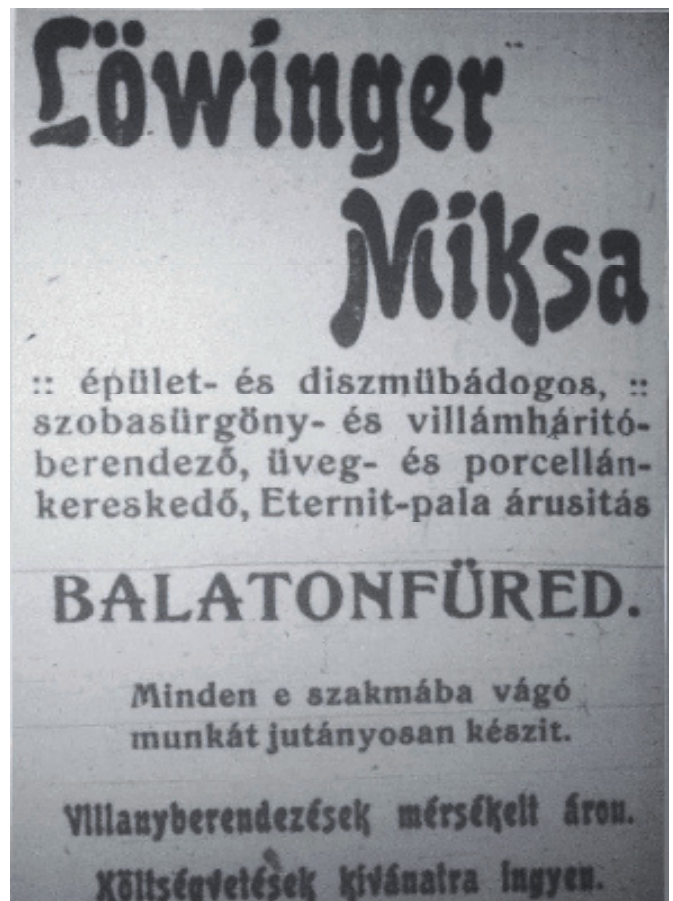
red népe mily szeretettel és tisztelettel függ magas személyén, és bár sok minden megváltozott körülmötte, a mi ragaszkodásunk és bámulattal vegyes tiszteletünk – ha ez lehetséges – csak fokozódott iránta. Érti és tudja ezt Vaszary Kolos, ezért is jön oly szívesen közénk, ezért időzik oly szeretettel Balatonfüreden, ahol nemcsak a napsugarak, de a nép őszinte ragaszkodása is életet adó melegséggel kíséri. Üdvözljük ő eminenciáját Balatonfüreden és kérjük, tartsa meg atyai szeretetében és jóindulatában továbbra is az ő hűséges balatonfüredi népét, mely kellemes és zavartalan üdülést kíván neki ott a Balaton partján fekvő gyönyörű nyári lakban.”

1913. április 13.

„**Bezárták a balatonfüredi színekört**⁴. A fürdőközönségnek régi és jogos panaszát oldotta meg most igen radikálisan Langer István főszolgabíró. Tudvalevő ugyanis, hogy a balatonfüredi színekör, tekintettel rozszant és tűzveszélyes voltára, már évek óta megérett az átalakításra vagy újjáépítésre. Miután azonban, mint ismeretes, a színekör tulajdonjoga vitás volt, és azt sem az apátság, sem az állam nem akarta vállalni, természetesen az átalakítás mindig elodáztatott. A járás főszolgabírája legutóbb építészeti szakértővel megvizsgáltatta a színekör épületét, egyben pedig a helybéli tűzoltó parancsnokságtól is szakvéleményt kért. A beérkezett szakvélemények egybehangzóan a színekör bezáratását indítványozták, és így ezt a főszolgabíró el is rendelte. Most persze az a kérdés, ki fogja az új és nemcsak a fürdőközönség szórakoztatását célzó, de Balatonfüreden kultúrmissziót is teljesítő színházat felépíttetni?”

„**Dr. Mangold Henrik szobra.** A Mangold Henrik emlékbizottság legutóbbi ülésén – mint a Balatonvidéki Hírmondó közli – a bemutatott három szoborminta közül a bizottság dr. Sümegei József balatonfüredi fürdőorvos javaslatára Lányi Dezső szobrászművész és Vida József műépítész által bemutatott 1. számú pályaművet fogadta el kivitelre, amelyet a balatonfüredi gyógsétány egyik erre alkalmas és dr. Hajdu Tibor pannonthalmi főapát által e célra átengedett alkalmas helyen még az idejű fürdőevad ideje alatt fognak leleplezni. A bizottság ezúton kéri mindazokat, akik e célra adakozni kívánnak, hogy adományukat a Balatonfüredi Takarékpénztár Rt. címére elküldeni szíveskedjék.”

„Állandó mozi Balatonfüreden. Ne mondja senki, hogy nincs nálunk vállalkozási kedv és nincs, aki pénzt kockáztatni hajlandó a kultúra és szórakozás szolgálatában. Mert hiszen ma már a mozi nemcsak szórakozást, de tudást, ismeretbővítést is jelent és így remélhető, hogy Balatonfüred lakossága méltányolni is fogja a vállalkozó áldozatkészségét. Arról van ugyanis szó, hogy Löwinger Miksa helybeli törekvő bádogosmester hat év tartamára bérbe vette az ipartestület székházának nagytermét és ott egy állandó mozgószínházat rendez be, melyben úgy télen, mint nyáron előadásokat fog tartani és pedig az érdeklődés arányában háromszor-négyszer hetenként. Löwinger tehát nemcsak a hosszú téli esték unalmától szabadít meg bennünket, de módot fog adni közönségünknek arra is, hogy a világ legnagyobb csodáinak természetű bemutatásával tudása nagymértékben gyarapodhassék. A mozgó megnyitása közvetlenül a székház ünnepélyes felavatása után, tehát előreláthatólag júniusban fog megtörténni. Ezen vállalkozással egyébként Balatonfüred az össze part menti községeket megelőzi és valószínű, hogy a fürdőközönség körében is kedvező fogadtatásra talál.”



1913. április 20.

Pályázat:

Balatonfüred gyógyfürdő igazgatósága következő állásokra hirdet pályázatot egész évi alkalmazásra:

- | | |
|-----------------------------------|-------------------------------------|
| 1 úszómester, | 1 pénztárosnő a szénsavas fürdőben, |
| 1 irodaszolga, | 1 szanatóriumi főszobaasszony, |
| 1 kútmester, | 2 szanatóriumi szobalány, |
| 1 szanatóriumi portás, | 2 szanatóriumi ápolónő, |
| 1 szanatóriumi portásfiú, | 1 vasúti portás, |
| 1 liftesfiú, | Öt havi alkalmazásra: |
| 1 szanatóriumi bérszolga, | 1 Zander-kezelőnő, |
| 1 Röntgen-laboratóriumi szolgáló, | 1 hidegfürdő pénztárosnő, |
| 1 vízgyógy férfi fürdő, | 1 úszómesteri segéd, |
| 1 vízgyógy női fürdő, | 4 szobaasszony, |
| 1 szénsavas férfi fürdő, | 4 bérszolga |

Folyamodványok legkésőbb április 30-ig a fürdőigazgatósághoz terjesztendők. A fizetési feltételekről és köteleességekről felvilágosítást ad az igazgatóság.

1913. április 27.

„Az újjáépített Balatonfüred. Bár száz és száz munkáskéz dolgozik még megfeszített erővel Savanyú-vízen, bár az új Erzsébet-udvar és a fürdőház előtti részben még ott dísztelenkednek az állványok és a szép gyógytér, a strand és a többi utak még fel vannak törve az egész télen át építési anyagot szállító nehéz fuvarokocsik és kordék kerekeitől, mégis lassan-lassan kibontakozik előtünk az újjáépített Balatonfüredfürdő pompás képe, és már látni véljük vendégeink csodálkozó tekintetét a nem remélt változások láttára. Nem sok idő választ már el bennünket a lüktető élettől, az üzleti forgalomtól, az idegenek inváziójától és az évenként visszavisszatérő nyaralóink viszontlátásától. Megérkezett már villatulajdonosaink egy része is, a lakáskeresés szintén folyamatban van, szóval a téli csend – melyet az idén egyébként az építkezés folytonos munkája úgyis megtört – teljesen megszűnt és mindinkább közeledünk a szezonhoz. Tagadhatatlan, sok még a teendő és a rendelkezésre álló idő bizony kevés, de azért nincs kétség aziránt, hogy fürdönk idejekorán megnyitható, a szanatórium és szálló rendeltetésének átadható lesz és mire az első vendég megérkezik, az utak jó karba hozattak, a pázsitok zöldellni fognak és a virágágyak a színpompa teljes skálájában fogják gyönyörködtetni a szemet és lelket.

E hét folyamán kerül ki nyomdánk sajtója alól a fürdő prospektusa is sok ezer példányban, mely hivatva van Magyarország közönségét tájékoztatni mindarról, amit úgy a fürdőzőknek, mint a nyaralóknak szükséges tudniuk, mielőtt hozzánk jönnek. Lapunk hasábjain referáltunk ugyan időről-időre az építkezés folyamatáról, de a prospektus megjelenése alkalmából mégis aktuálisnak tartjuk az ismert és még eddig ismeretlen adatokat röviden összefoglalni és azokat a közönséggel megismertetni.⁵

Egy rövid előszó után áttér a prospektus az újjáépített Balatonfüred leírására, melyből megtudjuk, hogy a Klotild- és Erzsébet-udvar helyén épült 100 méter hosszú, két emelet magas új palota részben szanatórium, részben szállodai célokat fog szolgálni, mely két üveges folyosóval van összekötve a 68 kabinnal rendelkező új szénsavas fürdővel, ahonnan a vendégek lifttel juthatnak fel emeleti lakásaikba. Kellemes meglepetésül fog szolgálni a meghosszabbított strand és a Balaton partján ékellenkődő korhadttal fakerítés helyett készített díszes vasrács is. A Milleker-kávéház⁶ helyiségének cukrászdává, a kurszalón nagy földszinti termékét ét-

teremmé való átalakításának, az új sporttelep létesítésének felemlítése után pedig áttér az ügyesen és vonzó előadási modorban összeállított prospektus a gyógyítási eszközökre, melyekből kiemeljük a Zander⁷- és Röntgen-intézetet, a hidegvíz-gyógyintézetet és az inhalatóriumot.⁸

A többi tudnivalók között legérdekesebb az, hogy az új Erzsébet-udvarban 171 szoba van, amelyekből azonban csak 141 áll a vendégek rendelkezésére, az Ipoly-udvarban 36, a Grand Hotelben pedig 39 kiadó szoba van.

A szobaárak természetesen különbözők, de a legdrágább sem haladja meg a 13, 50 koronát a fővadban, sőt van 5-6-7 koronás is, míg a szanatóriumi ellátás napi ötszöri étkezéssel és orvosi kezeléssel együtt 12 korona, úgyhogy elmondható, miszerint Balatonfüred Magyarország legolcsóbb fürdője, dacára a legbiztosabban ható gyógyító eszközök teljességének. A fürdők árszabása, a balatonfüredi villatulajdonosok névjegyzéke és a bérkocsi-díjszabás közlésével fejeződik be a prospektus, mely – mint a címlap mondja – csak ideiglenes értesítés, mert jövőre egy nagyszabású, díszesen kiállított ismertetést kíván az igazgatóság a közönség rendelkezésére bocsátani. F.”

„A Kisfaludy-szobor elhelyezése. Kisfaludy Sándor szobrát a napokban helyezték el minden ünneplés mellőzésével végleges helyén, az Ipoly-udvar előtti téren, színpompás virágágyak közé. A szobor arccal a Balatonra néz, és csak most, miután minden oldalról szabadon áll, érvényesül teljes szépségében a hatalmas alkotás. Az alapköbe egy, az áthelyezés történetét tárgyaló okiratot helyeztek el, amelyet a rend képviselőin és a fürdőigazgatóságon kívül Mészöly Gyula és Bedegi Gábor községségi bíró is aláírtak.”

1913. május 4.

„A fürdőtelepről. Lapunk múlt heti számában bővebben foglalkoztunk a fürdőtelepi építkezésekkel és jeleztük, milyen előrehaladott stádiumban vannak a munkák. Híradásunkat most kiegészíthetjük azzal, hogy az új fürdőház külső tisztogatásával már majdnem teljesen elkészültek és ezzel párhuzamosan halad a belső is. Megérkeztek e héten az új fürdőkádak is, melyeknek felszerelése rövidesen megtörténik. A szanatórium és szálloda épülete is mind imponálóbb módon bontakozik ki az állványok közül és néhány nap múlva már teljesen szabadon láthatók lesznek az épület hatalmas arányai.

Az új főkertész is szép munkát végez és előre látható, hogy a közönség részéről nem csekély dicséretben lesz része szaktudásának. Itt említjük meg azt is, hogy a lakáskereslet úgy az igazgatósági, mint a magánlakások iránt elég élénk, úgy hogyha a külpolitikai és ezzel kapcsolatban a pénzügyi helyzet is megjavul, Balatonfüred idei fűrdőszezonja bizonyára a jobbak között foglal majd el helyet.”

„**Az első hajó.** Május hó elsején, áldozócsütörtökön indult meg a hajójárat Siófok és Balatonfüred között és így végre ismét bekapcsolódtunk a nagy forgalomba. Délben $\frac{3}{4}$ 12 órakor érkezett meg a májfákkal és színes papírszalagokkal feldíszített kis „Helka” körülbelül ötven utassal, nagy közönség jelenlétében. Nem hagyhatjuk azonban megemlékezés nélkül a gőzhajós társaságnak azon eléggé el nem ítéhető könnyelműségét és közönyét, hogy a még februárban tönkrement hajóhidat idejekorán nem csináltatta meg, és az csak most van munka alatt. A hajó kikötését és elindulását néző, de a kiszálló közönség is a korlát nélküli hídon taszigálja egymást, ami esetleg nagyobb szerencsétlenségnek okozója lehet, amiért feltétlenül a hajóstársaságra hárulna a teljes felelősség. Felhívjuk a hatóság figyelmét is erre a határtalan könnyelműségre.”

1913. május 11.

„**A fűrdőtelepről.** Javában folyik még a munka a telepen, fűrdővendégeink még nem találhatják meg a kellő kényelmet és nyugalmat szép Füredünkön, de a balzsamos balatoni levegő máris ide csábított több kedves vendéget, akiket csak a késő őszi fog tőlünk ismét elrabolni.”

1913. május 25.

„**Személyi hír.** Vaszary Ernő fűrdőigazgató családjával f. hó 21-én állandó tartózkodásra körünkbe érkezett. Dr. Schmidt Ferenc, Balatonfüredfűrdő főorvosa állandó tartózkodásra szintén Balatonfüredre érkezett.”

„**Világosság!** Az 1913. év május 18-ika fényes betűkkel lesz beírva Balatonfüred többszázados történetébe. E napon léptünk át a sötétség birodalmából a világosság honába és így remélnünk lehet, hogy az e napon kigyulladt villamos körték fénye már nemcsak az utcáinkban való járás-kelésnél, de a közügy érdekében teendő további

lépéseknél is mutatni fogja az utat az illetékes köröknek. Konstatálhatjuk ezek után, hogy a vasárnap estefelé megtörtént próbavilágítás kitűnően sikerült, kisebb zavar csupán egy-két helyen volt, ami egyébként kikerülhetetlen a teljes beállítás előtt. Ha valami kifogásolni való van a világítás körül, úgy az csupán a villamos körték csekély számát illeti, mert Balatonfüred utcáinak és utainak világítására száz láng kevés, és hogy néhol a körték rendszertelenül vannak felszerelve. Így pl. a község elején, a polgári iskolánál átvezető hídtól egészen Darab József házáig⁹ és egyes kisebb utcákban egyetlen lámpa sincs és teljes a sötétség. Minden esetre célszerű volna, ha egy kiküldendő bizottság az egész vonalat bejárna, és ezen hiányok kijavítása iránt a villamos társaságnak előterjesztést tenne. A magánházak bekapcsolása – értesülésünk szerint – június elején fog megtörténni.”

1913. június 1.

„**A fűrdőtelepről.** Több oldalról még mindig kétségbe vonják, hogy a fűrdő június hónapban megnyitható lesz, mert – amint állítják – annyi még a tennivaló, hogy azzal lehetetlen elkészülni. Ezen hírekkel szemben megállapíthatjuk, hogy a megnyitás e hónapban feltétlenül megtörténik, különösen pedig a szénsavas fűrdők már június 20-ika körül átadatnak rendeltetésüknek, annál is inkább, mert itt a beszerelés már úgyszólván teljesen kész és csupán a belső díszítéseket végzik most. Nem túlozunk legkevésbé sem, ha azt állítjuk, hogy a fűrdők berendezése pazar pompájukkal és minden elképzelhető kényelmükkel valóságos szenzációt fognak kelteni nemcsak Magyarországon, de a külföldön is. A fűrdőház körül elterülő utak szintén rendezés alatt vannak már, míg a híres balatonfüredi strand teljesen készen várja a vendégek ezreit. Az Erzsébet-udvar belső berendezésével rövid idő alatt szintén elkészülnek, míg a külső díszítési munkálatok ezzel kapcsolatban haladnak. Legtöbb munka van még a gyógytéren és a gyógyteremben, de itt is, különösen pedig a gyógytéren idejekorán elkészülnek a munkálatokkal. A Liget- és a Zsigmond utcák¹⁰ rendbehozatala is megtörtént már és így semmi ok nincs arra, hogy a megnyitás elhalasztásáról szóló híreknek bárki is hitelt adjon. Ez annál is inkább fölösleges, mert biztos értesülésünk szerint a balatoni hidegfűrdők már e hét első napjaiban megnyitvatnak.”

1913. június 8.

„**Személyi hírek.** Hajdu Tibor dr. főapát a fürdőtelepi építkezés megtekintése céljából lerándult Balatonfüredre. Amint értesültünk, meg is nézett mindent lelkiismeretes gazda módjára s a gyors tempóban való haladás s a vezetés szakszerű volta felett megelégedését nyilvánította. A főapát urat maga Say főépítész kalauzolta, ki bő elismerésben részesült. A legtöbb elismerés mégis mindenesetre magát a kor követelményeit átértő főapát bölcsességét illeti. Dr. Schmidt Ferenc hivatalos főorvos – mint a múlt héten említettük – már megérkezett Balatonfüredre, és rendelkezéseit az Erzsébet-udvar elkészültéig a Grand Hotelben lévő lakásán megkezdte. Dr. Pető János fürdőorvos szintén megérkezett már, és a Stefánia főhercegnő-udvarban lévő lakásán rendel.”

„**A hidegfürdő megnyitása.** Vasárnap délelőtt nyitotta meg a fürdőigazgatóság a hidegfürdőt. A rendkívül meleg időjárás folytán az uszoda, úgy a helybeli közönség, mint az átutazók részéről állandó látogatottságnak örvend.”

1913. június 15.

„**A fürdőigazgatói lakás felavatása** f. hó 15-én családias jellegű körben megtörtént. A felavatáson Vaszary fürdőigazgató családján kívül részt vettek Kohl Medárd dr. püspök és Berger Márk dr. is. Sok szerencsét kívánunk a barátságos külsejű és a fürdőterület díszére szolgáló épület lakóinak.”

1913. június 29.

„**Az Erzsébet-udvar megnyitása.** Végleges megállapodások szerint az újonnan épült impozáns Erzsébet-udvar július hó 10-én adatik át rendeltetésének. Az új szálló gyönyörű lakásai iránt igen élénk a kereslet, és – értesülésünk szerint – azoknak egy része már le is van foglalva. Valószínű, hogy a megnyitás idejére a minden modern kényelemmel berendezett kétemeletes Erzsébet-udvar összes lakásai ki lesznek adva. Az országszerte megnyilvánuló érdeklődés illusztrálására megemlíthetjük azt az örvendetes tényt, hogy a fürdőigazgatóság által kiadott prospektus sok ezer példánya már elfogyott, és annak második kiadása most van sajtó alatt.”

1913. július 6.

„**Fürdői élet.** Szombaton délután megérkezett már Horváth Jóska tapolcai bandája és beköszöntő-

ül Vaszary Ernő fürdőigazgató, majd Balatonfüred legkedvesebb vendége, Blaha Lujza ablakai alatt adott szerenádot nagy közönség előtt. A zenekar megérkezése óta vidámabb hangulat uralkodik a fürdőn, a strand megeléknült, és különösen a délelőtti és délutáni hangversenyek ideje alatt hullámszik fel és alá a közönség, dacára a még mindig kedvezőtlen időjárásnak. Balatonfüred régi vendégei – közöttük persze számos új is – mind nagyobb számban érkeznek és gyönyörködnek a nagy átalakulásban. Természetes, hogy a még nem teljesen kész építkezés a türelmetlenebbek között itt-ott némi bosszúságot is okoz, de a munka előbbre jutásával a panaszok is kevesbednek, és bizonyos, hogy néhány nap múlva oly zavartalan és kellemes életben lesz részük Balatonfüred vendégeinek, mint bármely elsőrendű külföldi fürdőhelyen.”

1913. július 13.

„**A fürdőtelepről.** A még mindig tartó kedvezőtlen időjárás erősen befolyásolja a fürdőélet teljes kifejlődését, bár vendégek hiányáról nem panaszkodhatunk, miután úgy az összes uradalmi lakások, mint a magánvillák mind el vannak foglalva, kivéve a kissé távolabb esőket. Valószínű azonban, hogy az idő jobbra fordultával ezekbe is rövidesen élet költözik. Az elegánsan berendezett szép Erzsébet-udvar földszinti lakásai szintén kaptak már lakókat, úgyszintén az első emeleti lakások is le vannak foglalva és 15-én lesznek átadva rendeltetésüknek. Az általános bámulat tárgyát képező új szénsavas fürdők teljesen rendben funkcionálnak immár és erős keresletnek örvendenek, úgyhogy naponta 151-200 fürdőt szolgáltatnak ki, mely szám persze rövidesen emelkedni fog. A fürdői társas élet mozgalmassá tételére is megtörtént már az első lépés egy kitűnően sikerült ismerkedési délután rendezésével [...]. Egy-két meleg nap kellene még, és akkor bátran állíthatnók, hogy a balatonfüredi fürdőélet teljes pompájában virágzik.”

1913. július 27.

„**A gyógyterem megnyitása.** Az újonnan átalakított gyógyterem megnyitása a múlt szombaton történt meg a fürdőközönség rendkívül élénk részvétele mellett és minden hivatalos szónoklat mellőzésével. Megnyitóul a fürdőközönségnek egy bájos hölgy tagja váratlanul két dalt adott elő zongorakísérettel mellett oly bravúrosan és oly gyönyörű, iskolázott hangon, mely a jelenlévőket valósággal elragadta.

Majd rázendített a cigány és megkezdődött a tánc, melynek csak a villanyos lámpák kialvása vetett véget éjjelkor. A fürdőigazgatóságon kívül megjelent [...] Langer István főszolgabíró, fürdőbiztos, nemkülönben a közönségnek néhány idősebb férfitagja is, kik élvezettel gyönyörködtek a fiatalság fáradhatatlan táncában.”

1913. augusztus 10.

„**Székházfelavatás.** „A Balatonfüredi Ipartestület újonnan épült székházának felavatása augusztus hó 3-án, vasárnap történik meg nagyobb ünnepségek keretében. Az ünnepi megnyitót Langer István főszolgabíró fogja tartani, mely után a különböző felekezetek képviselői az egyházi avatást végzik. A díszközgyűlés során Kozma István ipartestületi elnök tartja a megnyitót, Fazekas Vilmos jegyző az építkezés történetéről számol be, dr. Kuntzl Ernő ügyvéd, iparhatósági biztos pedig felolvasást tart „Néhány szó a kisiparról” címen. Az est folyamán műkedvelői színelőadás lesz, amelyen két egyfelvonásos vígjáték kerül előadásra, ezután pedig Balatonfüred új szenzációja, az állandó mozgószínház tartja megnyitó díszelőadását válogatott műsorral. Előadás után táncmulatság következik.”

1913. augusztus 17.

„**A fürdőtelepről.** Eső, szél, hideg, kedvetlenség – ez a helyzet szignatúrája. Tudós emberek állítása szerint pont 138 esztendő óta nem volt ilyen abnormális időjárás széles e hazában, és így csak természetes, hogy a szép Balaton ez idén nélkülözi azt a nagy forgalmat, élénkséget, derűs életet, amelyhez szokva vagyunk. Szégyenkezés nélkül bevallhatjuk, hogy fürdőéletünk teljesen híján van az idén annak a vonzó, meleg, mondhatnók családias jellegnek, melyről Balatonfüred mindenkoron híres volt. Sőt, mondhatjuk azt is, hogyha a fürdőző ifjúság vigalmi bizottsága állandó permanenciában nem lenne, és nem gondoskodna hetenként egy-két szórakoztató hangversenyről, kabaréről, versenyről stb., hát bizony fürdővendégeinknek az alváson kívül egyéb szórakozásban alig volna részük. Az elmúlt szerdán is olyan hangversenyt rendezett az ifjúság, mely a gyógytermet zsúfolásig megtöltő közönség általános véleménye szerint egyike volt a legsikerültebbnek az idei évadban.”

1913. augusztus 24.

„**A Mangold szobor leleplezése.** Kegyeletes szép ünnepet tartott Szt. István király napján Balatonfüredfürdő közönsége. Mangold Henrik dr.-nak, a fürdő félévszázadon keresztül szerepelt neves fürdőorvosának, a Balatonvidék kiváló érdekképviselőjének s egyébként is jeles szakírónak a fürdőszótányon felállított, bronzból öntött mellszobrát leplezték le igen nagyszámú és előkelő résztvevő közönség jelenlétében.”¹¹

1913. szeptember 7.

„**A fürdőtelepről.** A strand, a gyógytér és a kertek fái még lombosak, nem kezdte ki őket az őszi szél, a későn beköszöntött nyár hősege majdnem tűrhetetlen, a Balaton vize állandóan 18-20 fok körül ingadozik, a fürdőzésre tehát legkedvezőbb, mégis szomorúsággal állapíthatjuk meg, hogy sétatereink üresek, vendégeink itt hagytak bennünket, alig néhány elkésett, vagy a szép nyárutóját élvezni kívánó fürdőző lézeng itt-ott. Horváth Jancsi bandája is 1-2 nap múlva itt hagy bennünket, és ezzel azután teljesen lezárhatjuk az idei fürdőevadot, mely bizony egyikünknek sem hozta meg a remélt eredményt. Sem fürdővendégnek, sem bérbeadónak, sem üzletembereknek, de még a fürdőtulajdonos rendnek sem. Mindegyiknek van panasza oka. Az immár kimúlt fürdőszézon tanulságait tehát mindannyian levonhatjuk, és hasznunkra fordíthatjuk a jövőre nézve.”

1913. szeptember 21.

„**A szanatórium megnyitása.** Megírtuk lapunk legutóbbi számában, hogy a fürdőigazgatóság orvosi tanácsa ülést tart a szanatórium megnyitásának ügyében. A tanács elhatározta, hogy a szanatórium még e hó végén megnyílik. Az ápoló személyzet nagy része ennek folytán megérkezett, és most kettőzött munkaerővel igyekeznek még az épületen a hiányokat pótolni, hogy 1-2 hét alatt minden rendbe jöjjön. Jelenthetjük azt is, hogy a szanatórium két liftje már megérkezett, és ezek szerelése szintén megkezdődött. Érdeklődések és előjegyzések a téli kúrára igen szépen érkeznek, és előrelátható, hogy már az idei első évadban 30-40 szoba lesz elfoglalva, ami bizonyára óriási előnyére fog szolgálni Balatonfüred forgalmának és jó hírvének.”

1913. október 5.

Balatonfüredi szanatórium és vízgyógyintézet Klimatikus gyógyhely a Balaton partján

Természetes szénsavas fürdők, mórfürdők, inhalatórium, Röntgen-laboratórium, vegyszeti laboratórium, thermopenetráció, arzonvizáció és az összes orvosi villamos kezelések. Kezeltetnek: **szívbeteg**ek, érelmeszesedésben szenvedők, **cu-kor**beteg~~ek~~, neurastheniások, vérszegények és az összes belgyógyászati betegek (elmebajosok és tüdővérszesek kivételével). Hizlaló, soványító és ivó-kúra. Pensio-rendszer. Olcsó szobák. Meleg és hideg víz az összes szobákban. Légtűtés. Lift. **Télen-nyáron nyitva**. Téli sportok. Felvilágosítással és kimerítő prospektussal készséggel szolgál a fürdőigazgatóság.

1913. október 12.

„**Hírek a Savanyúvízről**. Megkezdődtek már az idei téli évadra kijelölt munkálatok. A Grand Hotel frontjának tetőzete lebontva, a nagy étterem padlózata felszedve, a három méter magas faoszlopok felállítva, szóval ismét előttünk áll – bár kisebb méretekben – a tavalyi sürgés-forgás, mely egy-egy lépéssel előbbre viszi Balatonfüredet, a tökéletesedés, az európai nívón álló fürdők felé. Megkezdődött már a szanatórium első téli évadja is, és pedig a legjobb auspiciumok¹² között, mert alighogy híre ment a szanatórium megnyitásának, jöttek már vendégek, és ha egyelőre csak csekély számban vannak is, megvan a remény arra, hogy rövidesen megsokszorozódik a számuk. A kellő üzleti érzékkel bíró fürdőigazgatóság által a lapokban közzétett hirdetések alapján ugyanis oly élénk érdeklődés az fürdő iránt, hogy nincs posta, mely néhány prospektust kérő levelet ne hozna. A szanatóriumi ellátásra a fürdő előzékeny és kitűnő főorvosa, Schmidt Ferenc dr. ügyel, míg a konyha Milleker Lajos szakavatott kezére van bízva. A betegek kiszolgálására egyelőre hat vizsgázott ápolónő áll rendelkezésre, és így természetes, hogy panasz csak a legritkább esetben fordul elő. A szanatórium első emeleti halljának modern angol bőrbútorokkal való berendezése, a társalgó kitűnő új zongorájával, játékasztalaival és biliárdtermével oly kényelmet és szórakozást nyújt a vendégeknek, aminő csak az el-

sőrendű szanatóriumokban található fel. A savanyúvízi építkezésekkel kapcsolatban felemlíthetjük azt is, hogy a jövőre várható vendégzaporulat elhelyezhetése céljából a magánvállalkozás is építkezésekbe bocsátkozik. A régi Terézia-udvar¹³ tulajdonosa is egy 24 szobás épületszárnyat emeltet az udvar felőli részen, szép kilátással a Balatonra, modernül berendezve. A Baricskán pedig Mangold Gusztáv épített egy háromszobás házat. Szó van ezenkívül egy állítólag 300 szobás szálloda építéséről is, amely részvénytársasági alapon létesülne; ennek megvalósulása elé azonban – egyelőre legalább – a helyi és a pénzügyi viszonyoknak oly toronymagas akadályai gördülnek, amelyeknek leküzdése óriási nehézségekbe ütközik, és így e terv ma még csak a jövő zenéjének mondható.¹⁴”

1913. november 2.

„**A fürdőtelepről**. Az Erzsébet-szanatórium megnyitásáról szóló hírnek szélesebb körökben való ismertetése után mindinkább remélhető, hogy az első téli évad is már eléggé élénk lesz. Október elejétől ugyanis mindig volt néhány vendége a szanatóriumnak, kik a legnagyobb meglepéssel voltak az itteni ellátás iránt. [...] November hónapban is már több előjegyzés történt, és így előrelátható, hogy az idő előrehaladásával a vendégek száma is mindinkább szaporodni fog.”

Gazdák figyelmébe!

Akinek szőlője, gyümölcsöse, virágos vagy konyhakertje van és azokat megakarja óvni minden betegségtől és rovaroktól, az forduljon

permetezőszerekért

Koller Károly Fia

fűszer- és csemegekereskedéséhez

Balatonfüreden,

ahol ezen szerek a legjutányosabban beszerezhetők.

1913. november 30.

„A fürdőtelepről. Az Erzsébet-szanatóriumban eléggé élénk élet folyik, a kúrát használó vendégek száma bár az utóbbi napokban nem emelkedett, de nem is fogyott. Az ittlévők azonban igen kellemesen érzik magukat a barátságos környezetben és gondos kezelés mellett. Az emeletes sanatóriumépület egyik legfontosabb felszerelése, a lift is átadatott már rendeltetésének. Folyó hó 27-én vizsgálta felül a felvonót Tarján Géza főmérnök és az ő szakvéleménye alapján adta ki a használatba vételi engedélyt Langer István járási főszolgabíró. A telepi folytatólagos építkezésekről jelezhetjük, hogy a Grand Hotel új emeletének tetőzete is elkészült már és most a belső munkálatok vannak folyamatban. Az épület – a gyógytérrel tekintve – elég impozáns lesz. Az új gépház építkezése is serényen folyik és előrehaladott stádiumban van.”

Jegyzetek:

1. Vaszary Ernő fürdőigazgató lakása, ma Blaha u. 3.
2. A területen (ma Zákonyi utcai parkoló) nem épült ki a tervezett sportpálya
3. művelés: talajkiegyenlítés
4. A nyári színház a Kiserdőben, a mai tenispályák helyén állt, 1934-ben lebontották
5. Az újjáépített Balatonfüred. Előzetes jelentés az 1913.-iki évadra Balatonfüred sanatóriumos gyógyfürdőről, nyaralóhelyről és ásványvíztelepről. Balatonfüred, 1913. Balaton Nyomda. Eredeti példánya a Városi Helytörténeti Gyűjteményben
6. A mai Anna Grand Hotel cukrászdája és kávéháza
7. Gustav Zander (1835–1920) svéd orvos találmánya alapján, megfelelő gépek segítségével aktív és passzív mozgások útján igyekeztek különféle betegségeket gyógyítani. Az első intézetek az 1860-as évek közepén jöttek létre külföldön
8. inhalatórium: belégző kezelés helye
9. Ma a katolikus templom és a Kossuth Lajos u. 9. közötti szakasz
10. A Liget utca ma a Zsigmond utca nevet viseli, az egykori Zsigmond utca a mai Csokonai utca
11. A szobor ma már nem látható, 1944-ben megsemmisítették (Tóth-Bencze Tamás: Eltűnt emlékek nyomában 1.: Mangold Henrik szobra. Füredi História. 2006/2. sz., 10.)
12. auspicium: előjel, kilátás a jövőre
13. Ma az Art East Galéria épülete (Blaha u. 9.)
14. A tervezett új szálloda nem épült meg

A Magyar Francia Biztosító Rt.

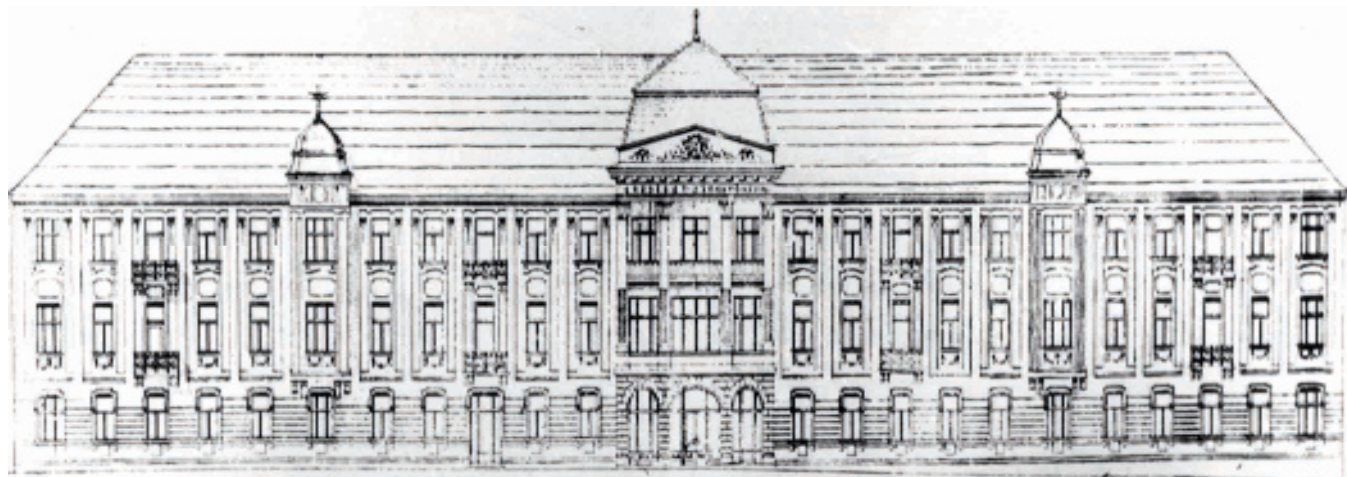
balatonfüredi ügynöksége
(Darab-féle ház)

a legkedvezőbb feltételek mellett
köt biztosítási ügyleteket.

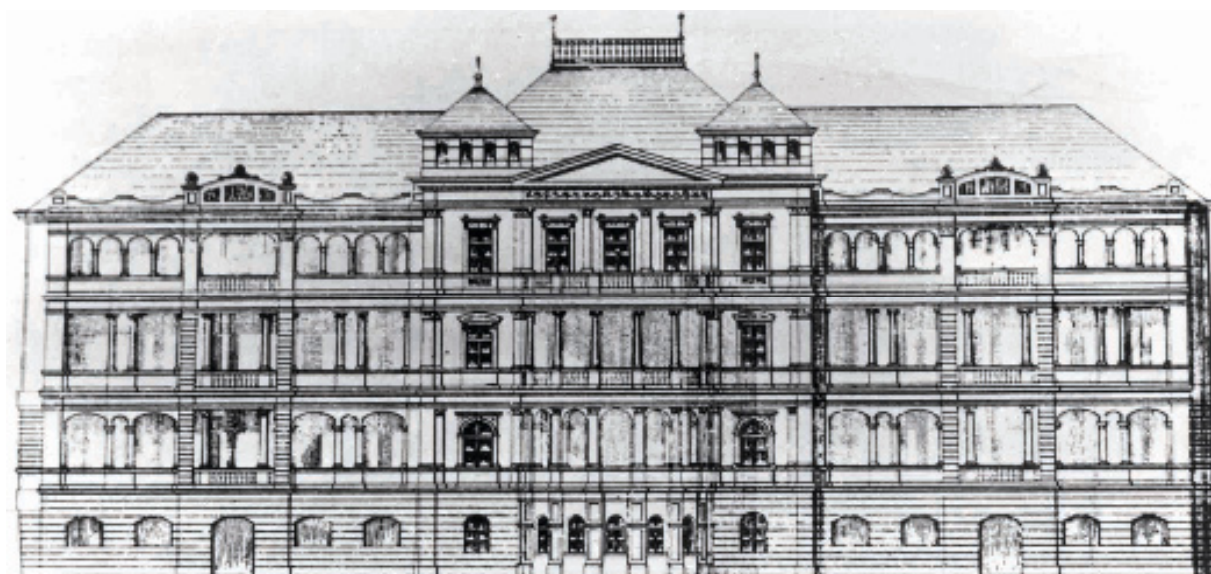
Felvilágosítás díjtalanul.

Ha valamit eladni vagy vásárolni akar,
biztos sikert ér el a

„Balatonfüredi Hirlap“-ban!



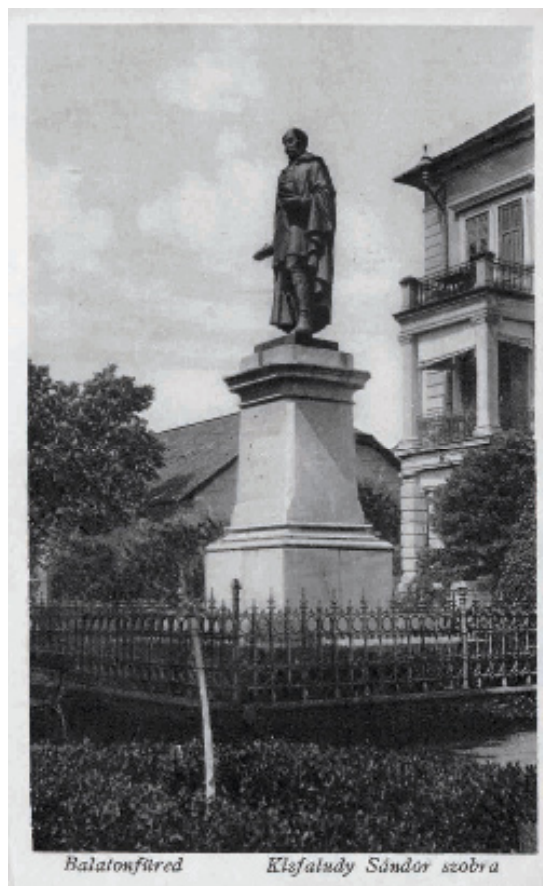
Balatonfüred: Erzsébet-szanaszatórium (Gyógytérre néző főhomlokzat) – Tervezte: Say Ferenc



Balatonfüred: Erzsébet-szanaszatórium (Balatonra néző főhomlokzat) – Tervezte: Say F.



Kisfaludy Sándor (1772–1844) szobra eredeti helyén



A költő szobra mai helyén, az Ipoly-szálló előtt



Mangold Henrik (1828–1912) fürdőorvos szobra a füredi sétányon



Hajdú Tibor (1858–1918) pannonhalmi főapát, róla nevezték el a szanatórium új gyógyfürdőjét

ÚJ KÖNYVEK

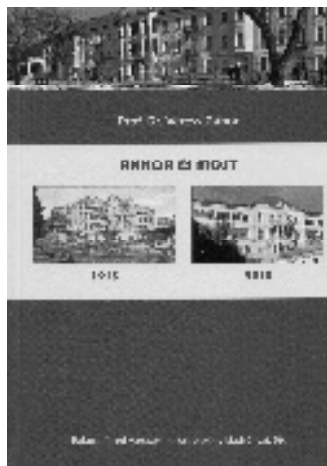


Lichtneckert András: A BALATONFÜREDI SAVANYÚVÍZI GYÓGYFÜRDŐ TÖRTÉNETE AZ ALAPÍTÁSTÓL AZ ÁLLAMOSÍTÁSIG 1702–1949. Balatonfüred, 2013.

A szakirodalom a legutóbbi időig a balatonfüredi fürdő megalapítását Lécs Ágoston tihanyi apátnak tulajdonította, és a fürdő történetének kezdetét 1743-ra datálta, ennek megfelelően tartották meg 1943-ban a 200 éves jubileumi ünnepeket is. Továbbá az eddigi „könyvtárnyi” szakirodalom valójában nem is a füredi gyógyfürdőről szól, hanem a hozzá kapcsolódó politikai és kulturális hagyományokról. Ezen változtat most a szerző könyve, amelynek megszületését több évtizedes lelkiismeretes levéltári kutatómunka előzte meg. A szerző folytatta Sörös Pongrác munkáját, és a kutatás során előkerült további forrásanyag nem egy és nem ekkora könyvre, hanem sok-sok könyvre elegendő anyagot tartalmaz. A tudományos alaposág mellett olvasmányos tálalásban tárja a nagy nyilvánosság elé a gyógyhely történetét: 375 oldalon át követhetjük nyomon az 1702-es alapítástól az 1949-es államosításig, amelyet az európai fürdőkultúra krónikájába beágyazva tárgyal. Megtudhatjuk, hogy a balatonfüredi gyógyfürdő és a fürdőtelep első szakaszának a történetét magánvállalkozók írták, Flasker Andrással kezdve egészen a XVIII. század közepéig, majd nyomon követhetjük a változásokat, a fejlődést egészen a modern fürdőtelep létrejöttéig, amikor is sor került az addigi legnagyobb beruházásra, és elnyerte mai formáját az épületegyüttes 1912 – 1913-ban.

A lábjegyzetekben 1107 hivatkozás egészíti ki a leíró részt, amelyet számos fekete-fehér illusztráció is élvezetesebbé tesz. A kötet végén 33 oldal levéltári forrásanyag, 15 oldalnyi adattár, 2 oldalnyi levéltári kútfő- és forrásjegyzék, 12 oldal felhasznált irodalomjegyzék található, valamint 54 színes kép élénkíti az anyagot.

A könyv a Nemzeti Kulturális Alap, Balatonfüred Város Önkormányzata, továbbá számos intézmény és magánszemély támogatásával a Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadásában jelent meg.



Prof. Dr. Veress Gábor: AKKOR ÉS MOST 1913–2013. Balatonfüred, 2013. A Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 69.

A Balatonfüredi Állami Szívkórház főigazgató főorvosa által összeállított kötet, amely közel 280 oldalon foglalkozik a gyógyintézettel, nem tekinthető az eltelt 100 évről szóló történeti munkának. Nem, mert az 1912–1913. évi átépítésről és újbóli megnyitásról beszámoló, majd a dr. Schmidt Ferenc tiszteletére megtartott 1996-os emléktábla-avatást ismertető néhány oldalas összefoglaló után, az államosításra történő utalást követően egy „időugrással” – igaz, hűen a címéhez – a gyógyintézmény ismertetését napjainkban folytatja, tehát kihagyja a közbeeső időszakot. Bár helyenként „visszanyúl” az időben, – és a kötet végén a szerző négy oldalon összefoglalja a lepergett közel száz esztendő is – elsősorban a jelenlegi állapotot térképezi fel, azt viszont igen nagy alaposággal. Megismerkedhetünk az intézmény orvosainak gyógyító munkájával, az itt folyó, európai és világviszonylatban is kiemelkedő értékű tudományos és oktató tevékenységgel. Megtudhatjuk, milyen a folyamatosan megújuló egészségügyi intézmény élete, amelynek – a hazai gyakorlattól eltérően – közel két évtizede sikerül elkerülnie az eladósodást. A szerző, aki – közel ugyanennyi ideje (1996-tól) tölti be a vezető posztot a füredi kardiológiai intézetnél – 2009-től Balatonfüred Város Díszpolgára is, szakmai könyvet írt, amit minden bizonnyal a szakmabelieken kívül is sokan forgatnak majd érdeklődéssel.

Az összeállítás befejezéseként Veress professzor megható sorokkal emlékezik meg a számára kedves, elhunyt munkatársairól is.

A gazdagon illusztrált könyv, az „akkor – most” elrendezés igen jól – és ötletesen – szemlélteti az egykori és jelenlegi látványt.

A kötet a gyógyintézet mai épületegyüttesének 100 éves jubileuma előtti tiszteletadásként jelent meg.

(tbt)

Egyesületi élet

Június

- Az Ünnepi Könyvhét keretében a Füredi História 33. számának bemutatója.

Július

- A Kőszínházi Napokon koszorúzás Kisfaludy Sándor szobránál és az arácsi régi temetőben nyugvó színésznők sírjánál. (Sárköziné Sárovits Hajnalka és Tóth Györgyi)
- Passuth László író sírjának megkoszorúzása az arácsi római katolikus temetőben. (Tóth Györgyi)

Szeptember

- Elnökségi ülés

Október

- Egyesületi nap keretében Bertók Gyula elnökségi tag tájékoztatója a római kori téглаégető jelenlegi állapotáról, és a megmentéséért tett lépésekről.
- Az Őszi Könyvtári Napok nyitórendezvényeként a Füredi História 34. számának bemutatója.
- Gárdonyi Géza emléktáblájának megkoszorúzása a Füredi Panteonban (Némethné Rácz Lília és Rosta Róbertné).
- Séta a balatonfüredi római katolikus temetőben Némethné Rácz Lília vezetésével.

November

- Elnökségi ülés. A 2014. évi évfordulók előkészítése.

December

- Egyesületi nap. Adventi teadélután. A Füredi História 35. számának átadása.

Kitüntetések

- Egyesületünk pártoló tagját, a Füredi História munkatársát, Tóth-Bencze Tamás könyvtárost a Balatonfüred Városért Közalapítvány könyvsorozatának megjelentetésében végzett munkájáért a „Balatonfüred Városért Közalapítvány Kulturális Nagykövete” címmel és az ezzel járó éremmel tüntették ki.

Halálozás

Szomorú szívvel értesültünk, hogy Dr. Csizmazia Darab József Balatonfüred díszpolgára 95 évesen és Steinhausz György Csopak díszpolgára 66 évesen eltávoztak közülünk. Haláluk egyesületünk vesztesége is, hiszen adatközlőként, szerzőként, előadóként, mint pártoló tagokra mindig számíthattunk rájuk. Adományaikkal pedig a Városi Helytörténeti Gyűjtemény állományát gazdagították. Emléküket megőrizzük!

„A” Tivadar Egervári Tivadar (1940–2013)

Már kora reggel úton volt. A kismotoron a jellegzetes rekesz, benne a szerszámok, ment szerte a városban, hogy rendbe tegye a helytörténeti emlékeinket. Mindig ilyen volt, érdeklődését nem a nyugdíjas évek hozták magával.

Vendéglátós zenészként az Arany Csillag sörkertben játszott (1971–72), onnan az ismeretségünk. Én még gyerek voltam, a szüleim révén futólag ismertem. Aztán a sors úgy hozta, hogy egymással szemben laktunk, s a gyerekei az enyémmel nőttek fel. Ennek ellenére keveset tudtunk egymásról. A 80-as évek elején derült ki, hogy hasonló az érdeklődésünk, s szívet melengető tisztelettel és szeretettel beszélt nagyapámról, mint első tanítójáról. Tivadar akkor már évek óta gyűjtötte a várossal kapcsolatos emlékeket, képeslapokat, fényképeket, s azon volt, hogy ne vesszen semmi a feledés homályába. Itt született Füreden, s komolyan vette az idetartozást. Keveset beszélt. Rá igazán illet: a tettek embe- re. Akkoriban a Magyar Játékszín 150. évfordulójára készültünk, s szinte új felfedezésnek számított az arácsi temetőben nyugvó színésznők elhanyagolt sírjainak megtalálása. Tivadar az egyike volt azoknak, akik önként újították fel a síremlékeket. Ugyancsak neki köszönhető, hogy a papsokai temetőben sikerült megjelölni az 52 katonasírt.

Ugyanilyen aprólékos, módszeres munkával foglalkozott a savanyúvízes kutakkal is. Eleinte a Földtani Intézet megbízásából vizsgálta át a kutak állapotát, tisztította és használhatóvá tette a kifolyókat. A már elfeledett Polányi kút működését neki köszönhetjük. A kifolyó felállítására és közkinccsé tétele az ő munkája. Közbenjárására a kifolyót a szintén önkéntes „munkatársáról”, Székér Ernőről nevezték el. Majdhogynem haláláig járta a kutakat, naponta mérte fel az állapotokat, ha kellett tisztította őket vagy javította. Ment a kismotorral, a rekeszben a szerszámok ...

Minden javítani valót észrevett, legyen az a város emléktábláival, kútjaival kapcsolatos, ám ugyanígy észrevette a templomokban felgyülemlett teen-

dőket is. A katolikus egyház helyi önkéntes villanyszerelője volt.

A napi jövés-menés, javítás mellett folyamatosan gyűjtötte a dokumentumokat, fényképeket, s mivel nem a szavak embere volt, csak akkor szólt, ha egy-egy ügy végére ért. Így volt ez a Jókai obeliszkkel is. Amikor már minden együtt volt: fotókkal dokumentálva az eredeti állapotot, tervrajz a helyreállításról, s megtalálta az elveszettnek hitt bronz plaketteket csak akkor állt elő, hogy újra fel kellene állítani az emlékművet. Vállalta – bár távol állt tőle – a hivatalos levelezést, a papírok intézését. A megvalósításra majdnem 20 évet kellett várnia. Az idő őt igazolta: az obeliszk ismét áll, s az eredeti helyén!

A szemközti házat már régóta Tivadar gyerekei lakták, de a műhely megmaradt. Tivadar kora reggel érkezett – kismotor, szerszámok – s még betegen is órákig dolgozott. Néha megállított az utcán: „*Te, láttad, hogy a sétányon az „x” tábláján olvashatatlanná koptak a betűk? Holnap lemegyek és átfestem. Nem fognak elzavarni? Nincs rá engedélyem ...*” – Másnap lement, lefestette.

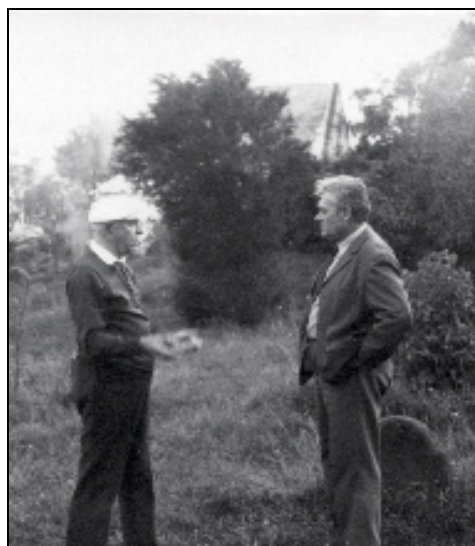
Vagy: „*Láttad, hogy eltörött a „x” tábla? Hazavittem, kijavítottam. Betehetem holnapig a Galériába? Aztán holnap visszateszem a helyére.*”

2008 óta volt elnökségi tagja a Helytörténeti Egyesületnek. A megválasztása után azt mondta: ő szívesebben kutatgat, javítgat s igen meglepődött, hogy javasolták az elnökségbe. Igen, mert szükség volt rá, a helytörténeti ismeretére, az önzetlenségére.

Ilyen volt Tivadar. Munkáját nem azok a kitüntetések – Pro Urbe, Veszprém Megyéért Érdemérem Arany fokozat – ismerték el igazán, amelyet megkapott, hanem hogy a hétköznapi emberek megbecsüléssel gondoltak rá. Neki az esett jól, ha végignézett a sétány emléktábláin, az azokat olvasó turistákon, ha látta a hosszú sort a Székér Ernő kifolyónál, mert egyre többen vittek onnan vizet, ha elment az obeliszk mellett ...

Hiányzik innen a ház elől a kismotor a szerszámokkal.

(BB)



Zákonyi Ferencsel a színésznők sírjánál az arácsi régi temetőben

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK ADOMÁNYOZOTT DOKUMENTUMOK (2013)

Baán Beáta

Balatonfüred

- 2 db boríték (Várossá nyilvánítás – 1971)
 1 db brosúra: 60 éves a Balatonfüredi Városi Fúvószenekar
 10 db fénykép: Tagore fa és tábla; színházi oszlopok; Arácsi temető, színésznők sírja 1981 Zákonyi Ferenc beszéde; u.a.: Baán Beáta, Zákonyi Ferenc, Egervári Tivadar; u.a.: a közönség; Balaton Galéria; u.a.: Kéri Imre a Jóna János megnyitón; u.a.; Németh László emléktábla avató – Lóczy Gimnázium; irodalmi est Birkás Gyulánál
 1 db kiállítási programfüzet: Jóna János. 1980. október 7–17. (Vecsés, József Attila Műv. Ház)
 3 db meghívó 1970. október 29.: ünnepi tanácsülés – A tanácsok fennállásának 20. évfordulójára; 1971. április 25.: városavató ünnepség; 1971. május 5.: tanács alakuló ülés

Brenner Imre

Balatonfüred

- 1 db könyv: Brenner László: Úgy, ahogy volt
 1 db újság: Vitézi tájékoztató 2006/2.szám
 4 db fénymásolat Brenner Imre elismerése; Visszaemlékezés – Fűzfőgyártelep 1956; igazolás 56-os tevékenységről; igazolás munkaviszonyról

Budáné Bocsor Ágnes

Balatonfüred

- 1 db képeslap: 10 db-os füredi leporello

Elek Miklós

Balatonfüred

- 1 db papírpénz: Balatoni Korona – 500 Korona
 1 db érem „Bólyi” emlékérem Az 1984-es balatonfüredi konferencia alkalmából

Gyöngy Balázs

Budapest

- 1 db ovális alakú, domborművű, festett gipsz falidísz (Jókai centenárium)

Ida Maria Haigh szül.: Lengyel Rheinfuss Ida

Ausztrália

- 3 db fénykép: Geszty Lili, (f.f.) (2 db); családi fénykép (f.f.)

Ivácskovics György

Balatonfüred

- 1 db részvény: Balatonfüred és Vidéke Takarékpénztár Rt. 1940. 1500 pengő névértékű
 2 db képeslap: szívkorház – hátoldalán Az 1959-es füredi magyar–kínai mérkőzés emlékére, a magyar asztalitenisz válogatott tagjainak (és kínai játékosok) aláírásával; Szenes: Velencei leány festménye hátoldalán a feladás helye: Balatonfüred-fürdő, Tartalék Hadikórház, Balatonfüred dátum: 1917. április 11.
 2 db levélboríték: Éden Pensio –1931.; Hotel Maria

dr. Koppány Ferenc

Budapest

- 2 db vendégkönyv: SZOT szanatórium (Balatonfüred) 1959–1962; és 1962–1963 (Huszka Jenő, Kisfaludi Strobl Zsigmond és mások bejegyzésével)
 2 db fényképalbum: „Éttermi és Büfé Vállalat 26 db kép: (Siófok, Balatonszéplak, Köröshegy, Szántód (Révcsárda), Balatonföldvár ; SZOT szanatórium (121 db kép) javarészt füredi: május 1., Anna-bál, kikötő, stb,
 1 db levélboríték Kisfaludi Strobl Zsigmondnak címezve
 2 db gépelt levél Kisfaludi Strobl Zsigmondnak 1975.március 15.
 5 db képeslap: balatonfüredi képeslap lepororello (10 lapos); színes – Beloianisz(?) hajó; színes – katamarán hajó; Tihany (f.f.); térkép.; Szántód – Zamárdi – Balatonföldvár
 2 db Anna-báli szavazólap
 3 db Anna-báli újság: 1959, 1961, 1962
 2 db Anna-báli boríték: 1959, 1963
 2 db Anna-báli meghívó: 1959, 1963
 1 db Anna-báli szív (papír) fehér szalaggal
 1 db Anna-bál étel ital árlap 1962 fénymásolat
 30db fénykép, f.f, színes – Anna-bál, stb.
 1 db gépelt jegyzék a Tasnádi Jánosnétól átvett dokumentumokról
 1 db SZOT Üdülési Híradó 1987. 4. sz.

Lóky György

Pápa

- 2 db képeslap: füredi kockák – 1940-es évek; Füred – kikötői rózsapark és Yacht Club, –1948 körül

Pető Kálmán**Budapest**

4 db képeslap: Halász és Révész (f.f.); „Gyik” (színes); Blaha nyaraló (színes); Kossuth-forrás kútháza (f.f.)

Róth Andrásné Kenyeres Mária**Balatonfüred**

5 db fényképmásolat: Rabonbán vitorláshajó (3 db); 1934-es Kék Szalag vitorlás versenyről; Ugron Gábor névjegye

1 db névjegy: Ugron Gábor

Simon Károly**Balatonfüred**

6 db téka és iratgyűjtő – A balatonfüredi Széchenyi Társasággal kapcsolatos dokumentáció és iratok.

Széchenyi László**Budapest**

2 db újság: Balatonfüred, 1942. december 24.; 1943. január 23.

1 db fényképmásolat: dr. Schmidt Ferenc a szív-kórház főbejáratánál – magas rangú vendég fogadása

Vig Sándorné Somogyi Piroska**Balatonfüred****[Somogyi Gyula hagyatékából]**

1 db alumínium gyufatartó

1 db bizonyítvány a tűzoltó altisztképző tanfolyam elvégzéséről

2 db díszoklevél: 1932. évi járási levele verseny – lövészet – 2. helyezés; 1955. évi borhét

3 db érem: A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség szolgálati érme év nélkül; Balatoncsicsói löpálya-avató levele verseny 1938. május 29.; Önkéntes Tűzoltó szolgálati érem 1958

1 db fegyelmező lap

22 db fénykép: csoportkép (f.f.)– 1928 sportkör? [Brandl Rudolf fényképész-mester]; u.a.: 1928

színjátszó?; u.a.: konfirmálás?; esküvői fénykép (Somogyi Gyula?) (f.f.); katonacsoportkép (f.f.) (9 db); katonaportré (f.f.) Somogyi Gyula; u.a.: Somogyi Kálmán?; levante csoportkép (f.f.); hölgyportré (f.f.) portré (f.f.) Somogyi Gyula?; u.a.: Somogyi Kálmán; tablókép (f.f.)– „A Balatonfüredi Önkéntes Tűzoltó Testület 60 éves jubileuma alkalmával 1881–1941”; u.a.: „A Balatonfüredi Polgári Dalegylet 50 éves jubileuma lakalmából 1883–1933”; tűzoltó csoportkép (f.f.); Somogyi család?

1 db fényképmásolat: Somogyi család? –[Balaton fényírda, Balatonfüred]

1 db hadifogoly igazolvány

1 db káptalani erdőbirtokossági közgyűlés osztalékfizetési jegyzőkönyv

1 db katonai igazolvány

1 db kézírásos feljegyzés és rajz a táborigazgatóról

1 db lista a gazdaköri helyiségben tartott gyűlésen történt befizetésekről

1 db mesterlövészé nyilvánító okirat

1 db népiskolai értesítő könyv

1 db polgári fiúiskolai bizonyítvány

1 db táborigazgató levelezőlap

1 db tűzoltóigazolvány

1 db vers kézírata (Tűzoltó Himnusz)

Ismeretlen személytől, Balatonfüred Város Polgármesteri Hivatala Művelődési Osztálya közvetítésével

2 db filmnegatív csík

6 db filmcsík

1 db fénymásolat: elismerő oklevél id. Peremartoni Nagy Sándor részére 70. születésnapja alkalmából (1973)

14 db fénykép: (f.f.) id. P. Nagy Sándor (12 db); „Alle Vorzüge eines Badeortes – Veiden” (2 db)

2 db indigós másolat: levél Irénnek id. P. Nagy Sándortól (1978. május 27.)

1 db Ziphona lemezjátszó ismertető

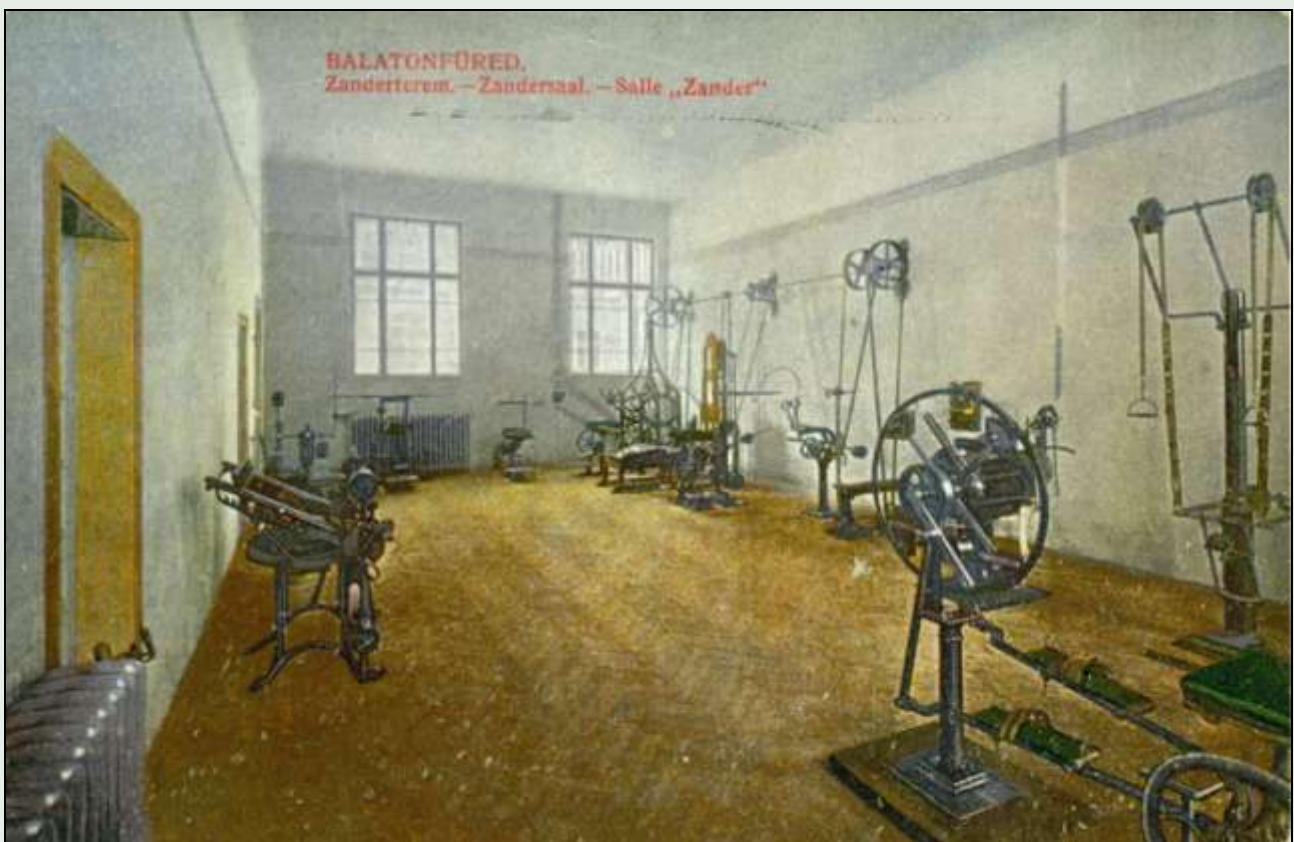
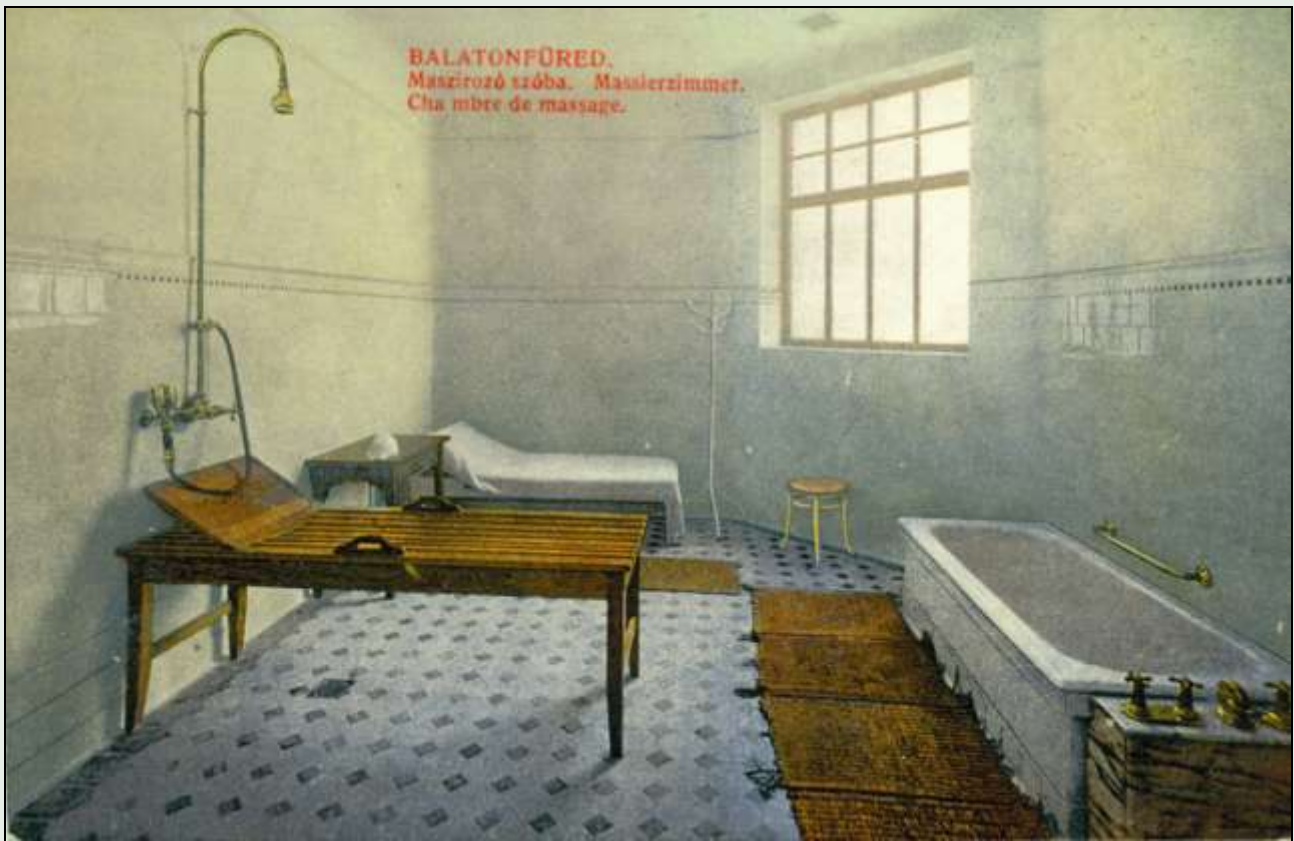
Megjegyzés: a fekete-fehér fényképek egy része barnás árnyalatú

Összeállította: Tóth-Bencze Tamás

*Minden Kedves Olvasónknak
Békés Karácsonyi Ünnepeket és
Boldog Új Esztendőt kíván
a szerkesztőség*



Az Erzsébet szanatórium
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény és Kiállítóhely)
(1914)



Az Erzsébet szanatórium
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)
(1914)